

מערך הקליניקות המשפטיות ע"ש אלגה צגלה

סיכום פעילות שנתי – תשפ"א

מוגש למועצת הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל-אביב

אוגוסט 2021

מבוא

תכנית החינוך הקליני בפקולטה למשפטים ע"ש בוכמן באוניברסיטת תל אביב פעלה בשנת תשפ"א באמצעות 8 קליניקות, 145 סטודנטים, 9 מנחים אקדמיים (מתוכם 5 חברי סגל אקדמי בכיר של הפקולטה) ו-12 עו"ד (קלינאים) המספקים שירות משפטי לעשרות עמותות ולמאות לקוחות שידם אינה משגת ובדרך זו מקדמים סדר יום משפטי למען חברה צודקת ושוויונית.

התכנית מעניקה לסטודנטים התנסות מעשית בתחום בו עוסקת הקליניקה בה הם משתתפים: הקליניקה לזכויות בהליך הפלילי; הקליניקה לזכויות אדם; הקליניקה לזכויות פליטים; הקליניקה לזכויות עובדים; הקליניקה לצדק סביבתי והגנה על זכויות בעלי חיים; הקליניקה לזכויות ניצולי שואה ואנשים בזקנה; הקליניקה לתובענות ייצוגיות; קליניקת הכנסת.

במסגרת עבודתם בקליניקה עוסקים הסטודנטים בכל ההיבטים של ההליך המשפטי, והכל בליווי צמוד של עורכי דין ואנשי אקדמיה מן השורה הראשונה, המומחים בתחום העיסוק של הקליניקה. מבנה הלימודים בקליניקות מקנה לסטודנטים הזדמנות יוצאת דופן לרפלקציה אקדמית על העבודה המעשית שלהם ואילו העבודה המעשית של הקליניקות מהווה כר נרחב לפעילות מחקרית. שיטת עבודה זו, של היזון חוזר בין האקדמיה לפרקטיקה, אפשרה לקליניקות להגיע להישגים מרשימים למען לקוחותיהן למען החברה בישראל.

שיטת ההוראה והעבודה בקליניקות

בכל קליניקה מתקיים שיעור עיוני שנתי, המועבר בדרך כלל על ידי חבר סגל מהפקולטה (2 ש"ש), המומחה בתחום שבו עוסקת הקליניקה. השיעור מוקדש ללימוד התיאוריה והדוקטרינה בתחום הידע הרלוונטי, לחשיבה ביקורתית על העשייה של הסטודנטים בפרקטיקה ולדיון בדילמות תיאורטיות, פרקטיות ואתיות. בנוסף, הסטודנטים נדרשים להקדיש 6-8 שעות שבועיות לעבודה המעשית בפקיח עורך דין מומחה בתחום. עבודה במודל זה מאפשרת לא רק הבנה תיאורטית ופרקטית מעמיקה של תחום הידע הרלוונטי, אלא גם פיתוח אחריות מקצועית וחברתית בקרב הסטודנטים.

מבנה ארגוני ותקציבי

מערך הקליניקות מנוהל על ידי מנהל אקדמי (פרופ' עמרי ידלון), מנהלת מקצועית (גב' נירית פוטרמן – 50% משרה) ורכזת אדמיניסטרטיבית (גב' לאה קסה – 50% משרה). המימון של הפעילות הקלינית נעשה בסיוע של תרומות, אשר בגיוסן מסתייעות הקליניקות במערך גיוס המשאבים של האוניברסיטה ובמערך גיוס המשאבים של הפקולטה (בראשות גב' דורית קוסקס, וד"ר דפני קסל – 80% משרה).

המערך הקליני כולל כיום 12 עורכי דין, מהם 9 במשרה מלאה, אחת ב-80% משרה ושתיים ב-50%.

להלן דו"ח סיכום שנה המתאר בהרחבה את הפעילות בכל אחת מן הקליניקות.

הקליניקה לזכויות אדם

מבוא

בשנת הלימודים תשפ"א פעלה הקליניקה בהנחייתו האקדמית של פרופ' רונן אברהם ובהנחייתם הקלינית של עו"ד הישאם שבאיטה ועו"ד דבי טל שדה. בקליניקה נטלו חלק 18 סטודנטיות וסטודנטים.

העשייה המשפטית בקליניקה עוסקת במגוון רחב של תחומים הקשורים בהגנה על זכויות אדם אזרחיות ופוליטיות, זכויות חברתיות וכלכליות, והגנה על זכויות של קבוצות מיעוט (המיעוט הערבי, קהילת הלהט"ב, אנשים עם מוגבלות ועוד). הקליניקה מתמחה בייצוג בבתי-משפט במגוון ערכאות – בהליכים חוקתיים, מנהליים ואזרחיים ומייצגת הן פרטים והן ארגונים לא-ממשלתיים, שבשם מוגשים הליכים משפטיים.

העבודה המעשית בקליניקה נעשית בזוגות בהנחיית המנחים הקליניים. כל זוג סטודנטים מטפל במהלך השנה במספר תיקים משפטיים. הסטודנטים שותפים בטיפול בתיק בכל שלביו והיבטיו - המפגש עם הלקוחות, כתיבת המסמכים המוגשים לבתי-משפט, הכנת הטיועונים בעל-פה וכדומה.

הפעילות העיונית בקליניקה

השיעורים העיוניים עסקו בהיבטים תיאורטיים ומעשיים הנוגעים לזכויות אדם. כך, לדוגמא, נדונה שאלת היחס בין זכויות אדם אזרחיות לזכויות אדם חברתיות, תפקידם של עורכי-דין המעוניינים לקדם מטרות חברתיות (Cause lawyering) ודילמות שמעוררת פעילות מסוג זה.

בנוסף, במהלך השנה התארחו בשיעורי הקליניקה מספר מרצים אורחים - מהאקדמיה, מארגוני שטח ומהפרקטיקה הפרטית, וחשפו את הסטודנטים לנושאים מגוונים בתחום זכויות האדם.

השיעורים הקליניים התמקדו בתיקים שמנהלת הקליניקה, ובמהלכם הציגו הסטודנטים את התיקים עליהם עבדו במהלך השנה, תוך שימת דגש על אסטרטגיות דיוניות, דילמות משפטיות, אתיות ומעשיות, והחווייה האישית של הסטודנטים.

במהלך השנה, בכפוף למגבלות הקורונה, ערכה הקליניקה סיור בירושלים בהדרכת עמותת "עיר עמים". הסיור עבר במספר נקודות תצפית וסיפק רקע היסטורי, תכנוני וחברתי על שכונות ישראליות ופלסטיניות בעיר תוך התמקדות במספר סוגיות ייחודיות של זכויות אדם שהמצב המורכב של העיר מעורר.

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

הפעילות המשפטית בשנה החולפת, התמקדה ברובה בשני נושאים מרכזיים – מקרים של הפליה ומקרים של אלימות או התעמרות משטרתית, זאת לצד מספר תיקים שעסקו בתחומים נוספים.

א. הפליית ערבים במגורים על ידי המגזר הפרטי

השנה המשיכה הקליניקה במאבק המשפטי כנגד הפליית ערבים במגורים על ידי המגזר הפרטי. הקליניקה המשיכה לטפל בהליכים שהתנהלו במספר תביעות אזרחיות שהוגשו בשנים קודמות.

1. הפליה על ידי חברת נדל"ן בערים מעורבות

הסתיים בהצלחה הטיפול בתביעה שהוגשה על ידי הקליניקה בשנת 2017 בשיתוף האגודה לזכויות האדם. התביעה הוגשה בזמנו בשם זוג ערבי שהופלה על ידי חברת נדל"ן שסירבה למכור לו דירה באמתלות שונות. בתביעה נעשה שימוש בבוחנים יהודים וערבים, שהונחו על ידי האגודה לזכויות האזרח וסייעו בחשיפת ההפליה. לאחר הגשת תצהירי עדות ראשית ולפני דיון ההוכחות, נשלחו הצדדים לניסיון נוסף לסיים את התיק בגישור.

בתום ישיבת גישור ארוכה, הגיעו הצדדים להסכם גישור לפיו החברה הנתבעת תפצה את בני הזוג בסכום בסך 40,000 ₪.

ת"א (שלום ת"א) 43352-05-17 חליו ואח' נ' י.ס. ברקת ישראל מגורים ובינוי בע"מ ואח'

סטודנטים : נעם נורקין וענבל תמיר.

2. תביעה נגד משרד תיווך על הפליה בדיר

הקליניקה המשיכה לטפל השנה בתביעה שהוגשה בשם שלוש צעירות ערביות שהופלו על ידי מתווך בהשכרת דירה באזור תל-אביב. לאחר שהמתווך הבין שמדובר בערביות, הוא טען שהדירה הושכרה ואינה רלבנטית עוד. אלא שמספר דקות לאחר מכן, כאשר פונה יהודייה התקשרה למתווך, חברה של התובעות, הפכה הדירה לפתע לרלבנטית וזמינה להשכרה. דפוס זה חזר על עצמו גם לאחר מספר בדיקות. התיק קבוע לדיון בחודש נובמבר 2021. [לסיקור של התיק בעיתון הארץ](#).

ת"א 50359-06-19 (שלום ת"א) כריים ואח' נ' אלוביץ

סטודנטים : מהא עבאדי ורזק סלמאן.

3. הפליית ערבים בפרויקט בנייה גדול בקריית אתא

הקליניקה המשיכה לטפל בתביעה שהוגשה בשם שישה תובעים ערבים, תושבי שפרעם, שהופלו ברכישת דירה על ידי חברת בנייה גדולה בקריית אתא. ההפליה תועדה בהקלטות שנעשו על ידי התובעים וכן על ידי פונה יהודי ששימש כבוחן להוכחת ההפליה. במהלך השנה, התקיים דיון הוכחות בתיק. שני דיוני הוכחות נקבעו לחודש אפריל 2022.

ת"א (שלום-חיפה) 14153-12-18 דאמוני ואח' שריב בעמ' ואח'

סטודנטיות : מאיה גולדשטיין ורואה ג'השאן.

ב. הפליה על רקע נטייה מינית

1. הפליה במתן טיפולי פוריות

הסתיים בהצלחה הטיפול בתביעה נגד קופת חולים כללית ורופאה גניקולוגית בבית החולים שערי צדק בעניין הפלית זוג נשים במתן טיפולי פוריות. התביעה מתארת כיצד התובעת הושארה במשך דקות ארוכות עירומה וחשופה על כיסא הטיפול, מאחר והרופאה סירבה לטפל בה בשל נטייתה המינית ומעמדה האישי. התביעה מבקשת להתמודד עם מציאות פסולה שבה רופאים מסרבים לטפל במטופלים בשל נטייתם המינית ומעמדם האישי ולתקוף את התנהלות קופת חולים כללית שמאפשרת לרופאים לבחור את המטופלים על בסיס אבחנות מפלות. במהלך השנה, ניהלו הצדדים מו"מ (בעקבות הליך גישור) שבסופו קופת החולים כללית והרופאה פיצו את התובעות בסכום של 40,000 ₪.

ת"א (שלום ת"א) 54771-05-19 פלונית ואח' נ' קופת חולים כללית ואח'

2. סירוב למימון ניתוח לשינוי מין על ידי חברת הביטוח

התקבל פסק דין שקיבל את התביעה שהגישה הקליניקה בעניינו של צעיר טרנסגינדר שביקש לעבור הליך התאמה מגדרית הכולל ניתוח להסרת חזה. לאחר ביצוע הניתוח באופן פרטי, התובע ביקש מחברת הביטוח שיפוי של עלות הניתוח מכוח פוליסת בריאות שהוצאה להוריו ולו (עוד בהיותו קטין). חברת הביטוח סירבה

לשפות את התובע בטענה כי הניתוח אינו מהווה "מקרה ביטוחי" היות והוא מוחרג מהפוליסה בשל אחת מאלה : הניתוח נובע מנסיבות נפשיות (ואף מהפרעה נפשית), צורך קוסמטי או נועד לתקן מום מולד.

פסק הדין שניתן ע"י כב' השופט משה תדמור-ברנשטיין (בית משפט שלום - ת"א) דחה את טענות חברת הביטוח וקבע כי מדובר בניתוח שנועד לטפל ב"מצב בריאותי" ונחיצותו נובעת מהצורך להתאים את גופו של התובע למגדרו. חברת הביטוח חויבה להחזיר לתובע את עלות הניתוח (28,350 ש"ח) וכן בהוצאות משפט ושכ"ט עו"ד בסך 10,000 ש"ח. [לסיקור של התיק בעיתון הארץ](#).

סטודנטים : דיוויד סמולר ועדן שאקי.

ג. הפליה על רקע מוגבלות

1. הפליית אדם עם כיסא גלגלים בטיסה

התקבל פסק דין שקיבל את התביעה שהגישה הקליניקה לבית משפט השלום בעניינו של אדם עם כיסא גלגלים שהורד מטיסה בשל טענת חברת התעופה כי היא אינה יכולה להטיס את כיסא הגלגלים הממונע שלו. התביעה הוגשה נגד חברת ישראיר, חברת התעופה הזרה והחברה שמספקת את שירותי הקרקע בנתב"ג. השנה התקיים דיון הוכחות והוגשו סיכומים על ידי התובע. בית המשפט קיבל את התביעה כנגד שתיים מהתובעות, קבע כי מעשיהם מהווים הפליה אסורה וחייב אותם במלוא סכום התביעה (בסך 61,500 ₪) וכן בהוצאות משפט ושכ"ט עו"ד בסך 10,000 ש"ח.

ת"א (שלום) 16943-07-17 ולדי גור ארי נ' ישראיר ואח'

סטודנטיות : מאיה אורן ותמר בן עוזר.

2. הנגשה של קורסים ומבחנים של משרד הרישוי לאנשים עם מוגבלות בשמיעה

הקליניקה המשיכה לטפל בסוגיית הנגשת מבחנים עיוניים (מבחני תיאוריה ומבחני נהיגה מונעת) והנגשת קורסי נהיגה מונעת, לאנשים עם מוגבלות בשמיעה, אשר דוברים את שפת הסימנים כשפה ראשונה.

בנוסף, הקליניקה החלה השנה לטפל עניינם של 7 צעירים משבט אלסייד בנגב, אשר דוברים שפת סימנים כשפה ראשונה, ונזקקים להנגשה של מבחן התיאוריה בעל פה לשפת הסימנים. הקליניקה פנתה אל משרד התחבורה בדרישה לביצוע ההנגשה הנדרשת לשפת הסימנים.

הקליניקה מטפלת בנושא במשותף עם עמותת "מעגלי שמע".

ד. זכויות אדם ואלימות משטרתית

1. ניסיון לסחיטה מינית של אישה שעסקה בזנות

הקליניקה הגישה תביעה אזרחית בשם אישה שהוטרה מינית על ידי שוטר, אגב עיסוקה בזנות. השוטר הגיע למקום בו הייתה התובעת עם "לקוח" ותוך כדי שימוש לרעה בכוח משרתו, הורה לה להשיב לו סכום כסף ששולם לה. משסירבה לעשות כן איים השוטר להטיל עליה קנס. לאחר מכן, הציע השוטר כי יימנע מהטלת קנס אם תקיים עימו יחסי מין, על אף סירובה לכך.

סטודנטים : נגה כהן ולהב פסח.

2. מעצר שלא כדין ובניגוד להוראות חוק טיפול בחולי נפש

התקבל פסק דין תקדימי בהליך בבית המשפט המחוזי בו ייצגה הקליניקה אדם שנעצר שלא כדין והובל לבדיקה פסיכיאטרית בניגוד להוראות חוק טיפול בחולי נפש.

האדם הגיש בכוחות עצמו תביעה כנגד המשטרה בבית המשפט לתביעות קטנות, וזכה בפיצוי בגין עיכוב ומעצר שלא כדין בסך של 7,500 ₪ בתוספת 1,000 ₪ הוצאות. אלא שהמשטרה לא הסתפקה בכך, והגישה בקשת רשות ערעור על פסק הדין, אשר נדונה בבית המשפט המחוזי כערעור.

בית המשפט המחוזי דן בשאלת סמכותה של המשטרה לעצור אדם ולהביאו בכפייה לבדיקה פסיכיאטרית, והבהיר שהסמכות מצויה בידי הפסיכיאטר המחוזי בלבד. בית המשפט קבע ששימוש פיקטיבי בסמכויות עיכוב ומעצר לצורך הבאה לבדיקה פסיכיאטרית כפויה, מהווה חריגה בולטת ומשמעותית מסמכויות המשטרה, אשר הייתה צריכה "להדליק נורה אדומה בוהקת". בית המשפט קבע כי "לקיחת החוק לידיים" על ידי המשטרה היא פסולה, גם אם נעשתה מתוך כוונות טובות, ומצדיקה פיצוי. ביהמ"ש חייב את המשטרה בהוצאות משפט בסך 4,000 ₪. [לסיקור של התיק בעיתון הארץ](#).

סטודנטים: להב פסח ונגה כהן.

הקליניקה ייצגה בתיק במשותף עם ארגון 'בזכות' – המרכז לזכויות אדם של אנשים עם מוגבלות.

3. עיכוב לחקירה בשל ציוץ בטוויטר

הקליניקה החלה לטפל במקרה של אישה שנחקרה באזהרה במשך 4 שעות על ידי יחידת הסייבר בלהב 433, בחשד להטרדה מינית של אשת ראש הממשלה, שרה נתניהו, וזאת בשל ציוץ טוויטר שבו מתחה ביקורת על אופן ההתייחסות של ראש הממשלה להנפת בלונים בעלי אופי מיני בהפגנות נגדו.

סטודנטיות: מאיה אורן ותמר בן עוזר.

4. שימוש לרעה במכונת התזה כנגד ילד במהלך הפגנה של חרדים

הקליניקה החלה לטפל בתלונה של ילד (בן 12) שנפגע מהתזת סילון מים עוצמתי על ידי שוטרים באמצעות מכונת התזה במהלך הפגנה של חרדים בירושלים. סילון המים, שהותז לעבר פלג גופו העליון של הילד פעמיים, גרם להטחתו בעוצמה על הקרקע ולחבלתו.

סטודנטיות: מאיה גולדשטיין ורואא ג'השאן.

5. ירי לעבר אדם בעל מוגבלות נפשית

הקליניקה החלה לטפל במקרה של אדם עם מוגבלות נפשית שנורה על ידי שוטרים כאשר היה בעיצומו של התקף פסיכוטי. הירי בוצע אף שמצבו הרפואי של האדם היה ידוע לשוטרים ולמרות שהיה ניתן לעצור אותו באמצעים אחרים.

סטודנטיות: הדר בסון ועדן סויסה.

ה. תיקי לשון הרע

1. סיוע לעובדת מעון לאנשים עם מוגבלות שכלית

הקליניקה סייעה לעובדת במעון לאנשים עם מוגבלות שכלית, אשר הגישה למשרד הרווחה תלונה על טיפול לקוי בדיירים, ומצאה את עצמה מתמודדת עם התראה בטרם הגשת תביעת לשון הרע מצד המוסד בו עבדה. הקליניקה הבהירה בתשובתה למוסד, כי איום בהגשת תביעה בנסיבות אלו, מהווה ניסיון להלך אימים על העובדת, באשר אין כל בסיס לתביעה במקרה בו הפנה העובדת את תלונתה אל גורם הפיקוח הרלוונטי.

סטודנטים: עמיעד פרלמן ודן פינטו.

2. תביעת לשון הרע בעקבות הגשת תביעה על הפליה בדיור

הבעלים של משרד התיווך שנגדו הוגשה תביעת הדיבה בגין הפליה בהשכרת דירה באזור תל-אביב, תבע את אחת התובעות בטענה שהיא הוציאה את דיבת משרד התיווך שלו ברשת, בכך שפרסמה שהיא וחברותיה הופלו על ידי מתווך שפעל מטעמו. הקליניקה מייצגת את הלקוחה גם בתביעת לשון הרע שהוגשה נגדה.

ת"א (שלום) 20211-09-20 **כהן נ' כריים ואח'** (תביעת לשון הרע)

סטודנטים : מהא עבאדי ורזק סלמאן.

הקליניקה לזכויות פליטים

מבוא

בשנת הלימודים תשפ"א למדו בקליניקה 20 סטודנטים, תחת הנחייתו האקדמית של עו"ד ד"ר יובל לבנת והנחייתן הקלינית של עו"ד ענת בן-דור ועו"ד אירה רוזינה.

הקליניקה נאלצה להגמיש השנה את שיטות עבודתה, נוכח משבר הקורונה אשר מנע במהלך חלק מן השנה מפגשים פנים אל פנים עם הלוקחות. לא לכל מבקשי המקלט יש נגישות למחשבים וממילא היה קושי בעריכת 'מפגשים' טלפוניים בנושאים רגישים ובאמצעות תרגום, בעיקר כאשר מדובר היה בפונים חדשים. כמו-כן נאלצנו לוותר השנה על תצפיות בדיונים בבית-הדין לעררים. לשמחתנו, בתחילת סמסטר ב' ניתן היה לשוב וללמד פנים אל פנים בלמידה היברידית.

הסטודנטים שהשתתפו השנה בקליניקה: שאנל ברושינסקי, ודאד אליאס, לירון דביר שוורצמן, דניאל חן, דנה טבת, נגה מולד, דאנא מחאג'נה, סאמר מרג'י, אלמוג ססי, הדר פוירשטיין, יותם רייס, חנין תומא, אסף כהן, עמית לוי, מעיין מוספי, עמר יוסיבאש, הגר רונן נחשון, דניאל פרקש, דנה קרסיק, ירדן אלון.

הפעילות העיונית בקליניקה

בצד העיוני, הקליניקה שמה דגש רב על תפקידו של "עורך הדין החברתי"; טקטיקות, אסטרטגיות ודילמות של עורכי דין חברתיים; ושיתופי פעולה של עורכי דין חברתיים עם גורמים אקטיביסטיים או ממסדיים מחוץ לעולם המשפט. בנוסף עסקנו בתיאוריה של הגירה, דיני הגירה, דיני פליטים ומדיניות מקלט.

התלמידים הגישו במהלך השנה ארבעה ניירות עמדה, בנושאים: (1) דרכים אלטרנטיביות להסדרת מעמד; (2) התיאוריה של גלנטר ומחוסרי אזרחות; (3) זכויות זרים לפי המשפט החוקתי ולפי אמנת הפליטים; (4) רפלקציה על הלימודים העיוניים והעבודה המעשית בקליניקה.

במהלך השנה אירחה הקליניקה שורה של מרצים אורחים: פרופ' גיוהן קמפבל (School of African Studies); ד"ר לימור זר גוטמן; ד"ר עידו לוריא; עו"ד עודד פלר (האגודה לזכויות האזרח); עו"ד גיא ברנד; עו"ד כרמל פומרנץ; ד"ר נורה קורנילנגר (החוג לעבודה סוציאלית). בנוסף, ערכה הקליניקה סיור בדרום ת"א אשר כלל מפגש עם שולה קשת מעמותת אחותי ועם פעילים מקהילת מבקשי המקלט.

בצד הפעילות הנ"ל, עסק המנחה האקדמי של הקליניקה, ד"ר יובל לבנת, גם במחקר: ד"ר לבנת המשיך השנה, זו השנה החמישית, את פעילותו כחבר ב- Editorial Advisory Panel של האתר המשפטי RefLaw של בית הספר למשפטים של אוניברסיטת מישגן. מאמרו "ציאה אל השטח (עם סטודנטים) לביסוס ראייתי של התיק המשפטי: תובנות פרקטיות (ופדגוגיות)", שמנתח פעילות משפטית של הקליניקה באחד מהתיקים שבייצוגה, התקבל לפרסום בכרך י"ג של כתב העת מעשי משפט. מאמר אחר, "ההסכמים הביטורליים של ישראל עם מדינות המוצא של מהגרי עבודה: במה הם עוסקים, ממה הם מתעלמים ומה הסיבות לכך?", שנכתב במסגרת חברותו של ד"ר לבנת בקבוצת המחקר Trafflab – גישת העבודה לסחר בבני אדם (חוקרת ראשית: פרופ' הילה שמיר), התקבל לפרסום בכתב העת עיוני משפט.

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

העשייה המשפטית השנתית של הקליניקה כללה פגישות עם לקוחות, ליווי לקוחות למשרדי רשות האוכלוסין וההגירה, וייצוג בהליכים בבתי המשפט השונים ובבתי הדין לעררים. לצד הליכי מקלט, ליוותה הקליניקה לקוחות בהליכים משפטיים שונים הרלוונטיים לסוגיית מעמדם או מעמד בני משפחתם, זכויותיהם הסוציאליות ובעתירות חוקתיות.

חלק ניכר מעשיית הקליניקה יצא אל הפועל בזכות הסטודנטיות והסטודנטים שהשתתפו בה ולקחו חלק משמעותי בתיקים השונים, הן מול הערכאות השיפוטיות והן מול משרדי הממשלה הרלוונטיים, לרבות על דרך ייצוג בראיונות ושימועים ברשות האוכלוסין. בנוסף, הסטודנטים סייעו בבניית התיקים ואיסוף החומר הרלוונטי להם; ערכו מחקר עצמאי בתחום המשפט הישראלי והמשווה וכן בנוגע למצב השורר במדינות המוצא של לקוחות הקליניקה; לקחו חלק פעיל בהכנת בקשות מקלט וכתבי טענות, וכן בפיתוח האסטרטגיה בתיקים והכנתם לטיעון בעל בפה; התלוו לעורכי הדין לדיונים בהם; התלוו לפונים למשרדי הממשלה השונים כדי לסייע להם לממש את זכויותיהם; ועוד.

להלן פירוט של הפעילות הקלינית המרכזית שבוצעה השנה:

א. בקשות למעמד פליט

1. הכרה בלקוחות כפליטים

הליכי המקלט בישראל אורכים שנים ארוכות ומעטים בלבד (פחות מאחוז מכלל המבקשים) מוכרים כפליטים. במהלך השנה הוכרה לקוחה של הקליניקה – שהינה אשתו של פליט מאריתריאה – כפליטה אף היא, וכך זכו היא ושלושת ילדיהם במעמד של תושבות ארעית בישראל.

2. הליכי מקלט

הקליניקה סייעה למספר רב של מבקשי מקלט במסגרת בקשותיהם למקלט, ובהם אזרחי אריתריאה, סודן, אתיופיה, צ'אד, אפגניסטאן, רוסיה, סין ועוד. הסיוע כלל הגשת בקשות מקלט, הגשת בקשות לעיון מחדש ולפתיחת תיקים, ליווי לראיונות מקלט, הגשת טיעונים בתמיכה לבקשות המקלט וכן הגשת עררים בגין אי מענה לבקשה או בגין סירוב לה. כך למשל:

הקליניקה מייצגת את **א.ק.**, מבקש מקלט מגאנה אשר בקשתו למקלט בגין רדיפה על בסיס נטייתו המינית נדחתה לאחרונה. בגאנה קיים איסור בחוק הפלילי על יחסים חד-מיניים ולפי מקורות מידע אמינים רבים, להט"ב בגאנה סובלים מאלימות, מעצרים שרירותיים, סחיטה ואפליה בתעסוקה ובגישה לשירותי בריאות וחינוך. הקליניקה הגישה ערר לבית הדין כנגד ההחלטה, בה טענה כי בקשת המקלט נדחתה בהליך מקוצר ללא בחינה ראויה, על סמך סקירה שגויה של המצב בגאנה ותוך התעלמות מוחלטת מחוו"ד מומחה שהוגשה ע"י הקליניקה.

בעניינו של **ב.ת.**, אזרח אריתריאה, הגישה הקליניקה ערר לבית-הדין לעררים על אי-מענה במשך שש שנים לבקשתו למקלט. למרבה ההפתעה מחק בית-הדין לעררים את הערר על הסף, נוכח טענת המדינה לפיה ההכרעה בבקשות המקלט נעשית על-פי תכנית עבודה סדורה, כך שבקשות המקלט מוכרעות לפי סדר הגשתן. בית הדין לא נתן משקל נאות לעובדות שהצגנו לפניו, על פיהן בקשותיהם של לפחות שבעה מבקשי מקלט אחרים, שהוגשו אחרי בקשתו של **ב.ת.**, כבר הוכרעו. הקליניקה הגישה ערעור על פסק-הדין לבית-המשפט לעניינים מנהליים.

3. פרשנות אמנת הפליטים בהקשר של עריקה/השתמטות משירות צבאי ולאומי באריתריאה

בעקבות התדיינות ארוכה שניהלה הקליניקה, תיקן משרד הפנים בשנת 2019 את אמות-המידה להכרעה בבקשות למקלט של אזרחי אריתריאה שמוגשות בהקשר של עריקה או השתמטות משירות. משרד הפנים הוסיף והודיע שישוב ויבחן מחדש כ-3,000 בקשות למקלט שנדחו קודם לכן. לקראת סוף 2019 החלו להידחות בקשותיהם של מבקשי מקלט מאריתריאה בעקבות הבחינה המחודשת, באופן שהעיד שלא חל שינוי משמעותי בפרשנות אמנת הפליטים בנושא זה. הקליניקה הגישה שיש עררים כנגד דחיות אלה.

כך למשל, בעניינו של **ה.ס.** שארגן שביתה במסגרת השירות הלאומי בגין תנאי השכר שהוכתבו לו ולחבריו, נדחתה הבקשה בטיעון שאין למחלוקת זו כל קשר לאמנת הפליטים. בערר טענו שבהקשר של אריתריאה, סירוב

מאורגן להישמע להוראות הממשלה כמוהו כמרד ושה.ס. יהיה בסכנה בגין עמדה פוליטית או עמדה פוליטית שתיוחס לו על-ידי השלטונות.

4. מעמד של קבע לפליטים מוכרים

נהלי רשות האוכלוסין הקיימים אינם מאפשרים הסדרת מעמד קבוע לפליטים מוכרים. הקליניקה הגישה מספר בקשות פרטניות בהן טענה כי אין להשאיר פליט במעמד ארעי לנצח, מאחר והארעיות פוגעת בתחושת יציבות, מקצינה את תחושת אי הוודאות, ואינה מאפשרת לחיות בכבוד. הקליניקה ביקשה להעניק מעמד קבע ללקוחותיה, תוך עריכת שינויים בנוהל מבקשי מקלט או בנוהל ההומניטרי ככל שהדבר נדרש. כאשר הבקשות נדחו, הגישה הקליניקה עררים פנימיים על הדחייה. כך למשל בעניינה של מ.ג., אזרחית קונגו, אשר חיה בישראל קרוב ל-20 שנה במעמד של פליטה מוכרת. כיום היא בת 66 וזקוקה לוודאות וליציבות. גם א.ה. מאתיופיה נמצאת בישראל תקופה ארוכה (למעלה מעשרים שנים) ובנה הצעיר י.א. הוא יליד ישראל. בקשתם למעמד של קבע נדחתה והקליניקה עררה בטענה שבמקרה זה טובת הילד מחייבת להעניק לו מעמד של קבע. השנה שב אלינו ט.ג., קליינט ותיק שבעקבות הליך קודם היה אמור לקבל מעמד של קבע בהגעת בנו לגיל 21. להפתעת המשפחה, הבקשה סורבה. בעקבות הערר הנוסף שהגישה הקליניקה הודיע משרד הפנים שישוב ויבחן את החלטתו.

ב. קידום מדיניות

1. הערות לטייטה לתיקון נוהל הטיפול במבקשי מקלט

בחודש ינואר 2021 פרסמה רשות האוכלוסין וההגירה קריאה למתן הערות לטייטה לתיקון נוהל הטיפול במבקשי מקלט. במסגרת התיקון המוצע היו שורה של סעיפים ובהם למשל מחיקת הליך העיון מחדש; הוספת אפשרות לדחיית בקשת מקלט על הסף אם המבקש נכנס לישראל כמהגר עבודה; הסמכת שר הפנים לשקול שיקולי סכנה לביטחון הציבור, שלומו או בטחונו בעת הארכת מעמד פליט. הקליניקה חברה למוקד לפליטים ולמהגרים ולארגון היא"ס וביחד עימם הגישה הערות מפורטות לטייטה, לרבות עניינים חשובים שלא נכללו בה, דוגמת הצורך לקבוע לוחות זמנים מחייבים לכל שלב בהליך המקלט, הצורך לאפשר פרק זמן ארוך יותר למי שבקשתו נדחתה לצורך התארגנות ו/או הגשת ערר על ההחלטה. המחלקה המשפטית של רשות האוכלוסין וההגירה מצאה לנכון להשיב באופן מפורט לכל הערותינו, הגם שמעט מהן התקבלו. הקליניקה ושותפותיה שוקלות את המשך צעדיהן בנדון.

2. גיבוש נייר עמדה באשר לחובה להנגיש זכויות סוציאליות בסיסיות לזרים שאינם ברי הרחקה מישראל

רובם המכריע של מבקשי המקלט שנמצאים בישראל, שוהים תחת מדיניות "הגנה זמנית" עמומה שאין בצידה זכויות סוציאליות בסיסיות. בית המשפט העליון ומבקר המדינה מתחו ביקורת נוקבת על מצב דברים זה שפוגע בזכויות אדם בסיסיות, אולם עד כה לא השתנה דבר. הקליניקה גיבשה נייר עמדה המבהיר את החובות המשפטיות שחבה המדינה ביחס לאנשים אלה והציגה מדיניות ופסיקה משווה. טיוטת נייר העמדה הועברה לארגונים שונים לצורך קבלת הערות ואנו מקווים שתשמש את הקליניקה כמו גם אחרים כמצע לדיון ולהצעות לתיקון מדיניות.

3. הגשת עתירת חופש מידע לחשיפת פרוטוקולי ועדת מור-יוסף

הקליניקה עתרה נגד סירובה של רשות האוכלוסין וההגירה לחשוף המלצות הצוות הבינמשרדי בנושא שירותים סוציאליים לזרים שאינם ברי הרחקה ופרוטוקולים משיבות הצוות. הצוות הוקם בעקבות עתירה שהוגשה ע"י הקליניקה לפני מספר שנים והמלצותיו משמשות בסיס למדיניות משרדי מדינה שונים בנושא מתן סיוע סוציאלי למבקשי מקלט. המסמכים נדרשו על מנת לבחון אילו שיקולים עמדו בבסיס המדיניות, לצורך העברת ביקורת על מדיניות זו וקידום שינוי בה. בית המשפט קבע כי רשות האוכלוסין לא שקלה את החשיבות הציבורית בחשיפת המסמכים והורה לרשות לבחון את הבקשה מחדש. לאחר פסק הדין מסרה הרשות חלק נוסף מההמלצות ופרפרזות קצרות באשר לדברים שנדונו בישיבות הצוות.

ג. הליכי איחוד משפחות

1. דרישת מעמד תושב למבקש מקלט למרות שאין בידו מלוא המסמכים שנדרשו להליך זוגיות

ב.ו. הוא מבקש מקלט ממצרים שנמצא בהליך זוגיות עם אזרחית ישראלית. לאחר הליכים רבים קיבל לפני מספר שנים רישיון עבודה והזוג החל בהליך מדורג לקראת קבלת מעמד של תושבות קבע. כאשר הגיעה העת לשדרג את מעמדו לזה של תושב ארעי, סירב משרד הפנים לבקשה שכן לא היה בידו להציג דרכון תקף. במסגרת הערר שהוגש המצאנו ראיות לכך ששגרירות מצרים אינה מחדשת דרכונים של אזרחיה השוהים בישראל ואף חושדת בהם בריגול לטובת ישראל. בסמוך לאחר הגשת הערר הודיע משרד הפנים שישוב ויבחן את הסוגיה.

2. הבאת אשתו של פליט מוכר מאריתריאה

צ.ג. הוא אחד מאזרחי אריתריאה היחידים שקיבלו מעמד של פליט. הוא נמלט מאריתריאה בשל סכנת חיים שנשקפה לו והשאיר מאחור את בת זוגו עימה התכוון להתחתן. לאחר קבלת מעמד פליט בישראל, נסע **צ.ג.** לאתיופיה, שם נישא לבת זוגו. בהמשך הגיש **צ.ג.** בקשה להביא את אשתו ארצה. הבקשה נדחתה על סמך עמדתו של משרד הפנים לפיה פליטים יכולים להזמין לארץ בני משפחה רק אם התא המשפחתי היה קיים לפני הימלטות הפליט ממדינתו. הקליניקה הגישה ערר על החלטה זו ובמסגרתו הוכיחה שהמחקר המשווה של משרד הפנים ביחס למדיניותן של מדינות אחרות היה שגוי. בעקבות הגשת הערר, הודיע משרד הפנים שישוב ויבחן את הבקשה.

3. הנפקת תעודות מעבר לפליטים ולמבקשי מקלט לצורך ביקור משפחתי/יצירת תא משפחתי

הקליניקה עתרה לבית המשפט לעניינים מנהליים בשמו של **א.א.**, פליט מדרפור ששוהה בישראל כ-12 שנה, כנגד החלטה לדחות את בקשתו לתעודת מעבר, לה היה זקוק על מנת לנסוע לאתיופיה ולבקר שם את משפחתו (אשתו, ילדיו ואמו הקשישה). בעקבות העתירה החליט משרד הפנים להרשות את הביקור **א.א.** זכה לבקר את בני-משפחתו מהם היה פרוד תקופה ארוכה.

בעניינם של **ק.ג.**, אזרח אריתריאה, ו**א.ט.**, אזרחית ישראל, החיים יחדיו למעלה מעשור ולהם ילדה משותפת בת חמש, ביקשה הקליניקה תעודת מעבר ואשרת חוזר לבן הזוג על-מנת שיוכלו לצאת ולהינשא בחו"ל. משרד הפנים סירב לבקשה שכן לשיטתו בני הזוג טרם השלימו את התקופה הנדרשת במסגרת ההליך המדורג. בעתירה נטען שהסיבה לכך היתה העיכוב שנקט משרד הפנים באישור ההליך המדורג. בעקבות העתירה הודיע משרד הפנים שינפיק את התעודה המבוקשת.

ד. ייצוגם של מבקשי הגנה פגיעים במיוחד

1. פלסטינים שנמלטו מחשש לרדיפה על רקע מגדר או נטייה מינית

הקליניקה מייצגת מספר נשים שנמלטו ממשפחותיהן על רקע פגיעה בשל "הפרת כבוד המשפחה" או סחר למטרות זנות וכן מספר גברים שנמלטו מפגיעה על-ידי משפחותיהם לאחר שנטייתם המינית התגלתה. בעקבות פניות שנעשו אל המינהל האזרחי, הונפקו היתרי שהייה לפונים, אשר מתחדשים מעת לעת. הקליניקה מנסה למצוא פתרונות בני-קיימא לפונים. השנה זכו שלושה מן הפונים ביישוב מחדש בקנדה (אחת מהן אם ובתה בת השש); אישה אחת הוכרה כקורבן לסחר בבני-אדם ומספר פונים קיבלו היתרי שהייה מתחדשים.

בעניינה של **ד.ד.** נאלצה הקליניקה להגיש עתירה לבית-המשפט לעניינים מנהליים שכן המפקד הצבאי באזור סירב להנפיק לה היתר שהייה בטענה שקיימת מניעה ביטחונית. פשרה של מניעה זו לא הוסבר אולם נראה היה שהיא נבעה מבני-משפחתה, מהם נמלטה מחשש לחייה. בעקבות הגשת העתירה חזר בו משרד הפנים מעמדתו והנפיק את ההיתר שהתבקש. הקליניקה ממשיכה לסייע ל-**ד.ד.** ומתכוונת להגיש בקשה הומניטרית למעמד עבודה על בסיס זוגיותה עם גבר ישראלי והיותה אם לתינוק ישראלי.

2. קטינים וצעירים

הקליניקה הגישה בקשה למעמד מטעמים הומניטריים בשמו של ג'.א. שנולד בישראל לאם פלסטינית שמוצאה מעזה. כיום הוא בן ארבע-עשרה והוא חי ולומד בפנימייה עם ילדים ישראלים בני-גילו. בבקשה נטען שהוא חסר אזרחות, ושהוא גדל והתחנך במסגרת חינוך ישראלית ממלכתית וזהותו ישראלית לכל דבר.

בנוסף לכך הכינה הקליניקה בקשה לאזרחות עבור ס.ק., ילידת ישראל, שלאחרונה חגגה שמונה-עשרה. ס.ק. היא בת לאם ירדנית ולאב בלתי ידוע ולפי הדין הירדני אינה זכאית לאזרחות ירדנית. בבקשה לפי חוק האזרחות נטען שהיא זכאית לאזרחות ישראלית שכן נולדה בישראל, חיה בה כל חייה ואין לה כל אזרחות אחרת.

ל.ת., אזרח אריתריאה, הגיע לישראל בשנת 2012 כקטין, שולב בפנימייה ישראלית ויש לו משפחה ישראלית מאמצת. בקשתו למעמד מטעמים הומניטריים נדחתה והקליניקה הגישה ערר על הדחייה. בין היתר נטען שביכולתו להרים תרומה חברתית מיוחדת כאצן מצטיין.

3. אימהות חד הוריות וילדיהן

בעיצומו של משבר הקורונה הגישה הקליניקה תביעה לקצבת ילדים בשמה של מ.ג. אם חד-הורית לארבעה ילדים. למרות שמעמדה זיכה אותה בקצבה זו, היא לא הצליחה להתמודד עם הבירוקרטיה שכרוכה בהגשת הבקשה. הבקשה אושרה והמשפחה זכתה בסכום משמעותי (שכן הקצבה משולמת באופן רטרואקטיבי לשנה) שאפשר לה לצלוח את המשבר.

בעניינה של מ.א. מאריתריאה, שמגדלת לבדה שלושה ילדים (שנים מהם אזרחים ישראלים) מנהלת הקליניקה כבר מספר שנים מאבק עיקש לשדרוג מעמדה. כתוצאה מכך זכתה לפני שנתיים ברישיון עבודה אולם לאחרונה נדחתה בקשתה למעמד תושבת ארעית. הקליניקה מגישה ערר (רביעי במספר) כדי להבטיח שהיא ובתה הבכורה יזכו במעמד שיאפשר קיום בכבוד לכל המשפחה.

כמו כן, הקליניקה הגישה בקשה להסדרת מעמדה של ט.ג. מטעמים הומניטריים. ט.ג. מגדלת לבד שני ילדים, אחד מהם עם בעיות התפתחותיות. ט.ג. הגיעה לארץ מאתיופיה לפני שנים רבות וביקשה מקלט. בקשתה למקלט נסגרה ללא בחינה לאחר שט.ג. החלה בהליך הסדרת מעמדה מכוח זוגיות עם אזרח ישראל, אבי ילדיה. לאחר שהזוגיות הסתיימה בשל אלימות מצד בן הזוג, ט.ג. נאלצה לשהות עם ילדיה במקלט.

4. ייצוגם של מבקשי מקלט זקנים/חולים

השנה הסתיים בהצלחה עניינו של מ.פ. מאיראן, מבקש מקלט בן 75 שהמתין שנים ארוכות להכרעה בבקשתו למקלט. שר הפנים החליט להעניק לו מעמד מטעמים הומניטריים. שבועות ספורים לאחר ההחלטה, לקה מ.פ. בסרטן. בזכות המעמד שקיבל, הוא זכאי כעת לטיפולים הדרושים להתמודדות עם המחלה.

הקליניקה ייצגה בהצלחה גם את כ.ע., מבקש מקלט מעיראק שנמצא בישראל יותר מעשרים וחמש שנים. כ.ע. יצר משפחה חדשה בישראל וביקש מעמד עבור אשתו ושני ילדיו. למרות מצבו הרפואי הרעוע (חולה סכרת שעבר קטיעה חלקית של אחת מרגליו וכן הפך השנה לתלוי בדיאליזה), איים משרד הפנים לשלול את מעמדו ולגרש את משפחתו. בעקבות התערבות הקליניקה, נשמר מעמדו של כ.א. כתושב ארעי, שני ילדיו קיבלו מעמד זהה וזוגתו קיבלה רישיון עבודה.

5. קורבנות סחר בבני-אדם או החזקה בתנאי עבדות

בקרב ציבור מבקשי המקלט יש גם מי שנסחרו או הוחזקו בתנאי עבדות. לצורך זיהויים נדרשת רגישות רבה. השנה הוכרו שתים מן הפונות לתכנית כקורבנות: ז.ע., פלסטינית מאזור ירושלים, הושאה בעל כורחה על-ידי הוריה למי שאנס אותה בהיותה קטינה במטרה 'למחות את החרפה'. במשך שנים ארוכות היתה קורבן להתעללות פיזית ונפשית עד שאזרה עוז ונמלטה ממנו. משפחתה ראתה בכך פגיעה בכבוד המשפחה ואחיה ניסה

לרצוח אותה. בעקבות פניית הקליניקה, היא רואיינה והוכרה כקורבן לסחר בבני-אדם. ההכרה זיכתה אותה בהיתר שמאפשר לה לעבוד. הקליניקה הגישה בשמה בקשה לקרן החילוט לטיפול ברכוש שחולט ובקנסות שהוטלו בתיקי סחר בבני-אדם, לקבלת סיוע כספי לצרכי שיקום נפשי.

א.מ., אזרחית אריתריאית, הגיעה לארץ לבדה כקטינה, ונפלה קרבן לאזרח אריתריאי אחר, שכלא אותה ואנס אותה במשך כמה חודשים באזור מבודד בדרום הארץ. הקליניקה הגישה בשמה בקשה להכרה בה כקרבן החזקה בתנאי עבדות. לאחר המתנה ארוכה, והגשת תלונה לסמנכ"ל המשרד לביטחון פנים על הטיפול בבקשה, הוכרה האישה כקרבן החזקה בתנאי עבדות. לאחרונה הוגשה בשמה בקשה לקרן החילוט לקבלת סיוע כספי לצרכי שיקום.

הקליניקה לזכויות ניצולי שואה וא/נשים בזקנה

מבוא

בשנת הלימודים תשפ"א פעלה הקליניקה בהנחייתה האקדמית של פרופ' דפנה הקר ובהנחייתן הקלינית של עו"ד ועו"ס יעל הבסי-אהרונ וכו"ד ליעד סטרולוב. גם בשנה זו המשיכה הקליניקה לעסוק בנושאים הקשורים לזכויות ניצולי שואה ובנושאים הקשורים בעולם הזקנה. בקליניקה השתתפו 18 סטודנטים.

הפעילות העיונית בקליניקה

כמדי שנה, אירחנו את מייסד הקליניקה, פרופ' ז'וזה ברונר, לסדרת הרצאות שסקרו את הרקע למערך הפיזויים לניצולי שואה כפי שאנו מכירים אותו היום. עו"ד יעל הבסי-אהרונ וכו"ד ליעד סטרולוב, המנחות הקליניות, השלימו סידרה זו בהרצאה על ההתפתחויות בתחום בשנים האחרונות והאתגרים להמשך.

יתר הקורס עסק בנקודות המפגש בין זקנה ומשפט. מבין הנושאים בהם התמקדו השיעורים: זקנה במאה ה-21, צוואות כהזדמנות לאהבה, כשרות משפטיות ואפטרופסות, אתגרי סוף החיים וסבתאות במשפט הישראלי. זו השנה השנייה בה התארכה בקליניקה גב' חנאן אבו ג'בל מהחוג לבריאות נפש קהילתית, להרצאה על מצב הזקנים בחברה הערבית. עוד התארכה בקליניקה ד"ר לילך לוריא, מרצה בחוג לדיני עבודה, להרצאה בנושא פנסיה ופרישה.

כמדי שנה, המטלה האקדמית המסכמת את שנת הלימודים הייתה עריכת ראיון עם אדם בזקנה. בהמשך לכך התבקשו הסטודנטים לכתוב עבודה מסכמת המתייחסת למקומו של המשפט בחייו של האדם בזקנה על בסיס הראיונות, וכן להציג מול הכיתה תקציר של הראיון ולדון בנקודת המבט המשפטית עליו. התובנות שעולות מהראיונות מאפשרות חיבור אמיתי של הקליניקה לשטח ולסוגיות שמעסיקות א/נשים בזקנה וניצולי שואה בפרט, ומשמשות את הקליניקה לצורך בחינה, העמקה וקידום זכויותיהם.

בשל משבר הקורונה מרבית השיעורים בשנת תשפ"א התקיימו באופן מקוון וכשהותר לשוב וללמד בכיתה, השיעורים התקיימו במתכונת היברידית ומרבית הסטודנטים נכחו בכיתה.

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

הקליניקה טיפלה השנה בכ- 450 פניות אשר הגיעו אליה דרך קו הסיוע הטלפוני (גידול משמעותי לעומת שנה שעברה – כ- 350 פניות), ובכ- 200 פניות נוספות שהגיעו אליה דרך [קו הסיוע למעסיק הסיעודי](#), שעד תש"פ הופעל על ידי הקליניקה לזכויות עובדים, בשנת תשפ"א מופעל במשותף על ידי שתי הקליניקות ובשנה הבאה יופעל כבלעדית על ידי הקליניקה לזכויות ניצולי שואה וא/נשים בזקנה. הקליניקה טיפלה השנה בכ- 30 תיקים. כל תיק פרטני שמגיע לטיפול של הקליניקה נבחן גם מההיבט העקרוני.

א. זכויות ניצולי שואה מול הרשות לזכויות ניצולי שואה

1. שינוי הפרדיגמה של מערך הפיזויים לניצולי שואה

הקליניקה עסוקה למעלה מעשור בקידום והנגשת זכויותיהם של ניצולי שואה. במסגרת פעילות זו עסקנו רבות בחיפוש ואיתור של חומרים רפואיים ישנים מקופות החולים, מצה"ל ומארצות מוצאם של הניצולים. כל זאת בוצע על ידי הקליניקות והסטודנטים של הקליניקה תוך האזנה לתחושות הקשות של ניצולי השואה אל מול הבירוקרטיה שמבקשת מהם להוכיח את סבלם ואת הקשר בין סבל לשואה, באמצעות מסמכים שאין להם יכולת להשיג. היכרות מעמיקה עם הנושא, עם ההיסטוריה של התפתחות מפת הפיזויים, והמפגש עם הניצולים

בשטח, הביאו את הקליניקה לפרסם מאמר בכרך י"ג של כתב העת 'מעשי משפט'. בחלקו הראשון סוקר המאמר את מדיניות הפיצויים בישראל משנות ה-50 של המאה הקודמת ועד היום, ובחלקו השני מציע למדינת ישראל לעבור מהמודל הקיים כיום (מודל נזיקי שמפצה ניצולים בגין נזק), למודל סוציאלי שמבקש להסתכל על הניצולים בהתאם למצבם ולאפשר להם לסיים את חייהם בכבוד. תובנות המאמר תורגמו [לטור דעה שפורסם ביום השואה הבינלאומי האחרון](#), וכן הוצגו בפני חברי מפגלת "יש עתיד" ביום השואה האחרון, ובפגישות נוספות עם חברי כנסת רבים. בימים אלו שוקדת הקליניקה על תרגום תובנות המאמר להצעת חוק שאם תתקבל, עתידה לשנות את פני מערך התגמולים לניצולי שואה בישראל דהיום ולהוביל לכך שנפסיק לשמוע על ניצולי שואה רעבים.

סטודנטים שטיפלו בתיק: שירז נרי ואלון מזרחי.

2. פיצוי שורדי שואה שזכותם לפיצוי מגרמניה הופקעה במסגרת הסכם השילומים

הקליניקה המשיכה השנה את העבודה לקידום פיצויים של שורדי שואה שזכותם לתבוע פיצויים מגרמניה נשללה והם לא פוצו כראוי. העתירה הוגשה ביום 27.1.2020 על ידי הקליניקה, עו"ד אפי מיכאלי ועו"ד פרופ' יעד רותם. דיון בעתירה התקיים ביוני האחרון וההרכב דחה את העתירה בשל היותה נוגעת לסוגיה ציבורית ולא משפטית. הקליניקה ממשיכה להיות חלק מפרויקט לקידום מציאת פתרון ציבורי לסוגיה יחד עם העותרים וחברת תארא שנשכרה לצורך כך. המאבק סוקר [בגלובס](#), [כאן 11](#), [מעריב](#), [103FM](#) ועוד.

3. הכרה בזכותם של ניצולי שואה לטיפול סיעודי הנדרש בשל מחלות המוכרות כקשורות לרדיפות הנאצים

בהתאם לחוק נכי רדיפות הנאצים, ניצול שואה זכאי לקבל טיפול רפואי בגין מחלותיו הקשורות לרדיפות. א', לקוח ותיק של הקליניקה, מוכר כ-100% נכה בשל מספר מחלות שהוכרו, לאחר מאבק משפטי בייצוג של הקליניקה, כקשורות לרדיפות הנאצים. מחלותיו המוכרות של א' הביאו אותו למצב בו הוא זקוק לטיפול סיעודי 24 שעות. הרשות סירבה לממן את הטיפול בטענה שטיפול סיעודי אינו טיפול רפואי המצדיק מימון. הקליניקה הגישה בשמו עתירה לבג"ץ ודיון התקיים ביום 6.1.2021. העתירה נמחקה בהמלצת בית המשפט, אולם הקליניקה ממשיכה לסייע לא' במאבקו לשינוי המדיניות בנוגע לטיפול הסיעודי לו זקוקים ניצולי השואה. סטודנטיות שטיפלו בתיק: דפנה ארד ויעל ריבנוביץ'.

4. זכאות רטרואקטיבית למימון עובד זר מהרשות לזכויות ניצולי שואה

בהמשך לעיסוק נרחב של הקליניקה בסוגיה של השתתפות הרשות לזכויות ניצולי שואה במימון העסקתו של עובד זר, מסייעת הקליניקה לני, ניצולת שואה סיעודית לחלוטין אשר מסתייעת בעובדת זרה במשך כל שעות היממה. ילדיה של נ' מסייעים לה במימון זכויותיה. בחודש מאי 2014 החלה נ' להעסיק עובדת זרה ועל אף פניותיהן הרבות של ילדיה לרשות במטרה להבין מה הן כלל הזכויות המגיעות לה, ולמרות שנציגי הרשות ידעו על העסקת העובדת הזרה – בני המשפחה לא עודכנו מעולם על אודות הזכאות שעשויה להגיע לכדי 1,000 ₪ מידי חודש. במסגרת מכתב מימון זכויות שנשלח לני בחודש דצמבר 2019, גילו בני המשפחה כי היא זכאית להשתתפות זו. בעקבות זאת הגישו בקשה לזכאות והיא החלה לקבל את ההשתתפות. אולם הרשות מסרבת בתוקף לאשר את הזכאות באופן רטרואקטיבי וזאת ללא סמכות בדין ועל אף שבפניות הרבות אליהם לאורך השנים, בני המשפחה מעולם לא עודכנו על הזכאות כאמור. לאור סירוב הרשות הוגש ערר לוועדת הערר וביום 29.6 צפוי להתקיים דיון בעניינה.

סטודנטים שטיפלו בתיק: שירז נרי ואלון מזרחי.

5. זכויות אלמנות ואלמנים של ניצולי שואה

ר' היא אלמנתו של ניצול שואה אשר נפטר בשנות ה-90 של המאה הקודמת. במועד בו נפטר לא הייתה קיימת לאלמנות זכאות לתגמול לאחר פטירת נכה, ולכן ר' לא הייתה זכאית לדבר. בשנת 1995 תוקן החוק וקבע לאלמנות של ניצולים זכות להמשיך ולקבל את התגמול למשך שלוש שנים לאחר הפטירה. במסגרת התוכנית הלאומית בשנת 2014 תוקן החוק שוב וקבע לאלמנות שהתאלמנו החל מחודש יוני שנת 2011, זכות להמשיך תגמולים של 2,000 ₪. לאחר עתירה לבג"צ בטענת הפלייה, קבעה המדינה לאלמנות הוותיקות זכאות למענקים רבעוניים, ובהמשך תוקן החוק פעם נוספת וקבע זכאות חודשית בת 2,000 ₪ לכל האלמנות ללא הבדל. ר' התאלמנה כאמור בשנות ה-90 ומסיבה זו לא ידעה על הזכויות החדשות שנולדו לה עד אשר גילה על כך בנה במקרה. ר' פנתה באמצעות בנה לרשות בבקשה לקבל את התגמולים באופן רטרואקטיבי. הרשות העניקה לה את המענקים הרבעוניים רטרואקטיבית אולם את התגמולים החודשיים העניקה לה רק מחודש אוגוסט 2019 (מועד פנייתה לרשות) ולא החל מחודש אפריל 2018 (המועד בו נכנס התיקון לתוקף). הקליניקה פנתה בשם ר' לרשות ונדחתה, אולם היא סבורה כי יש לרשות את הכוח לאשרה, וכי אף ראוי שתעשה כך שכן שלילת הזכאות באופן רטרואקטיבי אינה תואמת את רוח חוק הנר"ן ולא את מהות התגמול לאחר פטירת נכה. על כן פנתה הקליניקה שוב לרשות וכן העלתה את הנושא בתכנית 'יהיה בסדר' בגל"צ. [לראיון של עו"ד ליעד סטרולוב בתכנית 'יהיה בסדר'.](#) [לכתבה ב'מעריב'.](#)

סטודנטיות שטיפלו בתיק: נועית גלברמן ונוי אברמוב.

ב. זכויות ניצולי שואה וא/נשים בזקנה מול הביטוח הלאומי

1. זכאות להטבות נלוות להשלמת הכנסה

ב' ול', ניצולי שואה יוצאי בריה"מ ולכן זכאים למענק שנתי בלבד. בשל כך הם נמצאו זכאים להשלמת הכנסה זעומה בת 20 ש"ח בחודש מהביטוח הלאומי, אולם לאחר חצי שנה היא נשללה מהם בשל התוספת לגיל 80 שהתווספה לקצבת הזקנה של ב' מכוח חוק והציבה אותם מעל רף השלמת ההכנסה. בשל השלילה הפסיקו בני הזוג לקבל את ההטבות הנלוות לגמלת השלמת ההכנסה בשווי של אלפי שקלים בשנה, ולמעשה מצבם הורע. הסתבר כי חוזר של הביטוח הלאומי מאפשר לקבל את ההטבות גם לאחר שלילת השלמת ההכנסה אם המבוטח צבר שנתיים של זכאות. הקליניקה פנתה למל"ל בטענה שדרישת הוותק שרירותית ומפלה ויש לבטלה. לאחר שהפנייה נדחתה, הגישה בספטמבר 2019 תביעה לבית הדין האזורי לעבודה, והתקיימו שלושה דיונים. מחודש מרץ עד מאי הוגשו סיכומים מטעם הצדדים, וכרגע ממתנים לפסק דין. הקליניקה ניסחה שתי הצעות לתיקון חקיקה שצפויות לפתור את המצב. [לראיון של עו"ד ליעד סטרולוב בעניין בתכנית יהיה בסדר.](#)

סטודנטיות שטיפלו בתיק: נועית גלברמן ונוי אברמוב.

2. גמלאות סיעוד בכסף

י' הינה ניצולת שואה הסובלת משלל מחלות. היא זכאית לגמלת סיעוד המקנה לה 15 שעות טיפול סיעודי מידי שבוע. אולם מעולם לא הגיעה לביתה מטפלת כדי לסייע לה. את הסיוע לו היא נזקקת (קניות ובישולים וכן ליווי לרופאים ולבתי חולים) היא מקבלת מבנותיה. על כן ביקשה י' מהביטוח הלאומי וקיבלה 1/3 מגמלת הסיעוד שלה ישירות לחשבון הבנק בכסף. י' פנתה לקליניקה רגע לפני פרוץ משבר הקורונה וביקשה שניסייע לה להעסיק את ביתה כמטפלת על מנת שהיא תוכל לקבל את גמלת הסיעוד ישירות לחשבון הבנק שלה. בשל פרוץ משבר הקורונה לא היה ניתן לפנות בבקשה חריגה לאשר את הבקשה והקליניקה בחרה ללכת בדרך אחרת בעלת משמעות רוחב עבור כלל זכאי גמלת הסיעוד. הקליניקה ניסחה פניה למוסד לביטוח לאומי עליה החתימה ארגוני זכויות נוספים ופנתה בבקשה לאשר לזכאי גמלת סיעוד שאינם יכולים בשל משבר הקורונה לקבל את השירות הסיעודי בעין, לקבל את מלוא הגמלה בכסף. הקליניקה קיבלה מענה כי המוסד לביטוח לאומי יפעל בדרך זו

ביחס לכלל מבוטחיו ובאשר ל"י עדכן כי היא תקבל את הגמלה בכסף, וכך אכן היה מחודש אפריל 2020 ועד לחודש מרץ 2021. בנוסף פנתה הקליניקה בשם "י בבקשה לקבל את מלוא הגמלה באופן רטרואקטיבי החל מחודש ספטמבר 2019 ועד לחודש מרץ 2020 שכן מדובר היה על תקופה בה הייתה "י זכאית לגמלת סיעוד אולם לא נמצאו עבודה שירותי סיעוד זמינים. לאחרונה עדכן המוסד לביטוח לאומי כי הבקשה התקבלה.

סטודנטיות שטיפלו בתיק: מריה חדד ומאריא מזאווי.

ג. זכויות דיירים בדיוור הציבורי לזקנים

בשנים האחרונות נושא הדיוור הציבורי שב ועלה לשיח הציבורי. אלא שגם בדיונים אלו נפקד מקומם של הזקנים וכמעט ולא ניתן למצוא פעילות למימון זכויות דיירי הדיוור הציבורי הזקנים, רבים מהם ניצולי שואה. דיירים אלו מחולקים בין שלושה סוגים של דיוור ציבורי: דיירים המזדקנים בדירות דיוור ציבורי בקהילה; דיירים בבתי גיל זהב של משרד השיכון (מבנים ייעודיים לדיוור ציבורי בבעלות המדינה ובניהול חברות ממשלתיות או פרטיות); ודיירים במקבצי דיוור הפועלים מטעם משרד הקליטה (מבנים ייעודיים לדיוור ציבורי בבעלות פרטית המנוהלים ע"י בעלי הנכסים). בשנים בהן הקליניקה פועלת בנושא זה, מצאנו כי המצב במקבצי הדיוור של משרד הקליטה הוא החמור ביותר – כמעט ואין מידע פומבי, המשרד אינו נותן מענה לדיירים הפונים אליו ותחזוקת המקבצים ירודה. לכן, כפי שניתן לקרוא בהמשך, הקליניקה מטפלת בפניות של דיירים בכל סוגי הדיוור הציבורי אך מתמקדת במקבצי הדיוור של משרד הקליטה.

1. חופש מידע – מקבצי דיוור של משרד העלייה והקליטה

בשנת הלימודים תשע"ט הגישה הקליניקה למשרד העלייה והקליטה בקשת חופש מידע במסגרתה נתבקשו רשימת מקבצי הדיוור הפועלים בארץ, המכרזים וההסכמים מכוחם פועלים מקבצי דיוור לעולים זקנים וכן המכרז וההסכם מכוחו פועלת עמידר כשלוחה של משרד העלייה והקליטה לצורך ניהולם ותפעולם. הבקשה הוגשה פעמיים אך לא זכתה למענה. בנובמבר 2019 הגישה הקליניקה עתירה בשם של 3 דיירים ממקבץ הדיוור ביפו אשר ביקשו את המידע. במאי 2020 הועבר לקליניקה חלק מן המידע. הקליניקה השיבה לבית המשפט כי מדובר במידע חלקי, ואילו משרד העלייה והקליטה מצדו טען שמסירת המידע המלא כרוך בפגיעה בפרטיות של מי שהחוזים נחתמו איתם. לאחר שנדחה הדיון בתיק, המדינה הסכימה להעברת כל החוזים, תוך השחרת התמורה המשולמת, אך ביקשה כי יוקצה לה זמן בלתי מוגבל לצורך כך. הקליניקה התנגדה וביקשה כי למדינה יוקצו חודשיים לצורך העברת החומר. פסק הדין קיבל את העתירה וקבע שהחוזים יועברו בתוך חודשיים והמדינה חויבה בתשלום הוצאות ל-3 העותרים.

למרות האמור, הועברו רק חלק מהחוזים והקליניקה נאלצה לפנות בתלונה ליחידה הממשלתית לחופש המידע במשרד המשפטים ורק אז קיבלה את הרוב המוחלט של החוזים. בקריאת החוזה שבין משרד הקליטה לחברת עמידר התברר כי האחרונה מחויבת לבקר במקבצי הדיוור 4 פעמים בשנה וכן לקיים ביקורת הנדסית מדי שנה בכל מקבץ. בעקבות זאת, ובשל ליקויי התחזוקה הקשים במקבץ הדיוור ביפו, הוגשה בקשת חופש מידע נוספת ובה נתבקש משרד הקליטה להעביר לידי הדיירים המבקשים את דו"חות הביקורות שנערכו במקום. הבקשה לא נענתה גם בחלוף פרק הזמן הקבוע בחוק. תלונה הוגשה ליחידה הממשלתית לחופש המידע, ונתקבלה הודעת משרד הקליטה כי מנכ"ל המשרד עשה שימוש בסמכותו מכוח החוק להאריך את משך הזמן לתשובה ב-60 ימים נוספים. לאחר שגם פרק זמן זה חלף הוגשה תלונה נוספת ולאחרונה התקבלה הודעת היחידה כי נשלחה טיוטת החלטה למשרד הקליטה לצורך תגובה. [לכתבה שהתפרסמה במעריב בעניין זה](#).

סטודנטים שטיפלו בתיק: איליה קסלמן ודן כהנא.

2. תחזוקת מקבצי הדיור הפועלים מטעם משרד הקליטה

הקליניקה פועלת בשיתוף פעולה עם עמותת רופאים לזכויות אדם (רל"א) בנושא תנאי המגורים במקבצי הדיור. במסגרת הפעילות, בסיוע הקליניקה, הגישה עמותת רופאים לזכויות אדם למשרד העלייה והקליטה דרישה לקבל לידיה את הדו"חות של הביקורות המבוצעות בכלל מקבצי הדיור. בקשת העמותה לא נענתה ועל כן הוגשה עתירה לבית המשפט. במסגרת הדיונים בעתירה קיבלה העמותה לידיה דו"חות הנדסיים שנערכו בשנת 2020 במקבצי הדיור. הקליניקה בחנה את הדוחות וגילתה כי עולה מהם תמונה קשה של הזנחה קשה ומתמשכת של המקבצים.

הקליניקה והעמותה הוציאו מכתב דחוף למשרד הקליטה ולעמידר בעניין ממצאי הביקורות ובימים אלו אנו עובדות על כתיבת דו"ח אודות תחזוקת הליקויים. האתגר בתחום זה הוא ההגעה למקבצים והכניסה אליהם לצורך איסוף מידע מהשטח. במשך תקופה ארוכה הכניסה למקבצים הייתה אסורה כמעט לגמרי. בימים אלו הקליניקה פועלת להוציא קבוצה של סטודנטים אשר תבקר במקבצים ובבתי גיל זהב ותביא את המידע מהשטח עצמו.

סטודנטים שטיפלו בתיק: איליה קסלמן ודן כהנא.

3. מקבץ דיור ביפו

זו השנה השלישית שהקליניקה פועלת במקבץ דיור ביפו בו מתגוררים דיירים, רבים מהם ניצולי שואה, בדירות שאינן ראויות למגורים בקומת המרתף. משרד הקליטה מתנגד נחרצות לפעילות הקליניקה במקום ומערים עליה קשיים, אך למרות זאת זכינו לראות השנה הצלחות. הקליניקה פנתה בשם מספר דיירים בבקשה להעבירם לדירות בקומות העליונות במקבץ.

לאחר פניות רבות הצליחה הקליניקה להביא למקבץ את ראש המטה של שרת העלייה והקליטה שראה באופן בלתי אמצעי את המצב במקבץ. מאז החל משרד הקליטה להציע לחלק מהדיירים בדירות המרתף דירות חלופיות בבתי גיל הזהב בעיר תל אביב. בשלב הראשון עברו לבית גיל זהב בדרך השלום דייר ודיירת שדירותיהם היו במצב הקשה ביותר. בהמשך עברו שתי דיירות נוספות לדירות בבית גיל זהב בדרום העיר. הקליניקה ליוותה את מעבר הדיירים, שאף הוא לא היה חף מקשיים.

סטודנטים שטיפלו בתיק: איליה קסלמן, דן כהנא.

4. ניצולת שואה בדירת דיור ציבורי – דרישת פינוי מחצית הדירה

ק', ניצולת שואה, מתגוררת זה למעלה מ-20 שנה בדירת עמידר קטנה בת 55 מ"ר. בספטמבר 2020 קיבלה ק' מכתב מעמידר המודיע לה כי היא מחזיקה בשתי דירות עמידר וכי עליה לפנות אחת מהן. במכתב גם נאמר שאם לא תפנה את אחת מהדירות היא תידרש לשלם עבור אחת מהן שכר דירה בשיעור לפי ערך השוק. ק' פנתה לארגון דור לדור לסיוע ומתנדבת מטעמם פנתה אל הקליניקה.

צוות הקליניקה הגיע לביקור אצל ק' ומצא כי אכן מדובר בדירה אחת, קטנה מאוד, שלא ניתן לפצל. בנוסף נמצא שהתחזוקה בדירה לקויה ביותר. ק' סיפרה שכל פניותיה לרכז השטח מטעם עמידר לא הועילו. מיד לאחר הביקור יצרו הסטודנטים קשר עם עמותת זיכרון בסלון ויחד עם מתנדבים מטעם העמותה הגיעו לביתה של ק' וסייעו בהסדרת החצר הקטנה מחוץ לביתה, שתילת פרחים וכד'. הקליניקה פנתה לרכז השטח אך זה לא שיתף פעולה. על כן פנתה למנהל המחוז ולממונה פניות הציבור של עמידר. בעקבות פניות אלו הוקפאה גביית שכר הדירה הכפול ודרישת הפינוי עברה לבדיקה חוזרת. בהמשך תואם עם מנהל המחוז ביקור משותף שלו עם צוות הקליניקה בדירתה. בעקבות הביקור בוטלה דרישת הפינוי, אולם הקליניקה לא הסתפקה בכך ודרשה כי הדירה תשוּפץ. הקליניקה נמצאת בקשר קבוע עם מנהל המחוז בעמידר על מנת לטפל בנושא.

סטודנטיות שטיפלו בתיק: ירדן ביטון ואופיר עיני.

ד. נושאים נוספים

1. התנגדות לבקשה למינוי אפוטרופוס

מ' ו-ו' הם ניצולי שואה בני למעלה מ-90, שקרוב משפחתם ביקש להתמנות כאפוטרופוס שלהם. הבקשה למינוי אפוטרופוס התבססה על מידע לא מדויק ועל חוות דעת בעייתיות ביותר. צוות הקליניקה הגיע לביתם של בני הזוג ושמע על התנגדותם הנחרצת למינוי אפוטרופוס בכלל ובמיוחד למינוי של אותו קרוב. צוות הקליניקה ביקר בביתם של בני הזוג כמעט מדי שבוע כדי לקדם את הייצוג בתיק ולהתרשם מהיכולות שלהם ומשגרת חייהם. בני הזוג מתנהלים באופן עצמאי - מבשלים לעצמם, רוכשים לעצמם מזון במכולת הקרובה ונעזרים בשכנים וחברים כאשר זקוקים לכך. דיון צפוי בתיק בסוף יוני 2021. סטודנטיות שטיפלו בתיק: דפנה ארד ויעל ריבנביץ'.

2. פינוי דיירים ממסגרת דיור סיעודית מטעמים כלכליים

הקליניקה ייצגה במשך כשנתיים, יחד עם משרד ארדינסט, בן נתן, טולידאנו ושות' המייצגים בתיק פרו-בונן, שתי דיירות במוסד דיור גריאטרי בצפון הארץ. המוסד החליט לפנות את הדיירות והדיירים שאשפוזם ממומן על ידי משרד הבריאות בשל מצבם הכלכלי. בעקבות ההתערבות הגיש משרד הבריאות תביעה בבית המשפט המחוזי בירושלים נגד המוסד בבקשה שזה יאסור על פינוי הדיירים. בשלב מוקדם בהליך ניתן צו זמני של בית המשפט שמנע את פינוי הדיירות והדיירים שנותרו במוסד, ביניהם ניצולת שואה בת למעלה מ-90, עד לסיום ההליך. במאי 2020 נפטרה אחת הדיירות והמשכנו בייצוגה של מ', הדיירת השנייה, לרבות הגשה של חוות דעת מומחה שניתנה בהתנדבות ותצהירי עדות ראשית.

בספטמבר 2020 נאלצנו לשוב לבית המשפט לאחר שהדיירת אותה ייצגנו חלתה בקורונה, הועברה למחלקת קורונה גריאטרית והמוסד סירב לקבלה חזרה לאחר שהחלימה. לאחר פניות למשרד הבריאות, הגשנו בקשה מכוח פקודת ביזיון בית המשפט. לאחר דיון ממושך הורה בית המשפט למוסד להשיב את מ' לאלתר למסגרת הדיור. בית המשפט אף הורה למסגרת לשלם ל-מ' ולמדינה הוצאות משפט. במאי 2021 פנה עו"ד מטעם המוסד וביקש לסיים את ההליך בפשרה אשר למעשה מקבלת את התביעה שהוגשה מטעם המדינה ומטעמה של מ'. הסכם הפשרה קובע כי מ' ודיירות אחרות המתגוררות במסגרת הדיור תמשכנה להתגורר שם עד יומן האחרון או עד עזיבתן. פרסומים על התיק בעמוד הקליניקה ניתן לקרוא [כאן](#) ו**כאן**. סטודנטים שטיפלו בתיק: אילנה טבריה-זוארץ, הדר לוי.

3. זקנים חסרי מעמד

במהלך השנה האחרונה נחשף הקושי הרב של זקנים בהתמודדות עם משבר הקורונה. גם מצבם של מבקשי המקלט הזקנים הוחמר משמעותית אולם הם לא קיבלו את הבמה הראויה וחברי הכנסת לא נאבקו עבורם. כקליניקה שעוסקת בזכויותיהם של אנשים שהיו פליטים ונרדפים בעברם, החלטנו לא להישאר אדישות ולנקוט עמדה גם ביחס לאוכלוסייה של כ-200 זקנים שמסיבות כאלה ואחרות אינם ברי גירוש, אולם הם גם אינם ברי זכויות כלל. הקליניקה חברה עם ארגוני פליטים וארגוני זקנה (א.ס.ף - ארגון סיוע לפליטים, רל"א - רופאים למען זכויות אדם, היא"ס ישראל, עמותת המשפט בשירות הזקנה) ובמהלך החודשים האחרונים עמלה על ניסוח עתירה לבג"צ אשר מבקשת משר הפנים, שר הרווחה ושר הבריאות להחיל על אוכלוסייה זו הסדרים בריאותיים וסוציאליים ולהעניק להם זכויות מסוימות שיאפשרו להם תנאי מחייה בסיסיים להמשך חייהם בישראל. העתירה הוגשה בתחילת חודש יוני ולזאת לאחר שלוש פניות לשרים הרלוונטיים לקחת אחריות ולקבוע הסדרים במסגרת הסמכויות הקבועות בחוקים שעליהם הם אמונים.

סטודנטיות שטיפלו בתיק: ליפז רוטקובסקי, לירז מרום.

4. פגיעה בדיירי מסגרת דיור על רקע החלפת בעלות

לקליניקה פנו בני משפחה של דיירים במסגרת דיור במרכז הארץ. לפני מספר שנים החליטה העמותה על מכירת המקום לגוף פרטי שיפעיל אותו. מאז מדווחים בני המשפחה על פגיעה בהיקף ובאיכות השירותים. בסוף שנת הלימודים הקודמת ליוותה הקליניקה את בני המשפחה של דיירי המחלקה הסיעודית, אשר נאלצו לעבור מחדריהם לצורך שיפוץ המחלקה. השנה נתנה הקליניקה ייעוץ לבני משפחה של דיירי מחלקת התשומים בשאלות משפטיות שונות – בין היתר היא התערבה כאשר ההנהלה הודיעה כי בכוונתה לאחד חדרים ולהעביר את הדיירים למגורים של שני דיירים בחדר ללא התראה וללא אישור של משרד הרווחה. בעקבות פנייה ההחלטה בוטלה. בהמשך, הודיעה הנהלת המסגרת כי לא תאפשר לדיירים לצאת את המסגרת לארוחות שישי עם המשפחה. הקליניקה פנתה להנהלת המסגרת וליועצת המשפטית וההחלטה בוטלה.

הקליניקה סיפקה ייעוץ פרטני לבני משפחות של דיירים בכל המחלקות בכל הנוגע לאכיפת החוזה מול מסגרת הדיור, הסכומים הנגבים מהדיירים, העברת דיירים חדרים, בטיחות וכד'.

בנוסף, ליוותה הקליניקה, יחד עם משרד ארדינסט, בן נתן, טולידאנו ושות' שהצטרף לתיק פרו-בוננו, ועד המייצג את בני המשפחות של דיירי הדיור המוגן לעצמאים. הקליניקה למדה לעומק את החוזים השונים עליהם חתמו הדיירים, את חוק הדיור המוגן ואת התקנות שיצאו רק במרץ 2021. בשם ועד זה נשלח מכתב הפורס את טענות הדיירים ואת הפרות החוזים בינם ובין מסגרת הדיור. בעקבות מכתב זה התקיימה פגישה משותפת של הנהלת המסגרת וכן סמנכ"ל הרשת אליה היא משתייכת וצוות העובדים. פגישת מעקב נוספת מתוכננת להתקיים בשבועות הקרובים.

סטודנטיות שטיפלו בתיק: ירדן ביטון ואופיר עיני.

הקליניקה לזכויות בהליך הפלילי

מבוא

בשנת הלימודים תשפ"א פעלה הקליניקה בהנחייתם האקדמית המשותפת של ד"ר שי ווזנר וד"ר אלקנה לייסט (הסניגור המחוזי של מחוז ת"א) ובהנחיה הקלינית של עו"ד משה קשלס. בקליניקה נטלו חלק 16 סטודנטים.

השנה טיפלה הקליניקה בהליכים מגוונים בערכאות השונות כאשר הסטודנטים סייעו גם בהליכים בהם ייצג ד"ר אלקנה לייסט.

בשנה זו נרשמו מספר הישגים משמעותיים בתחום פעילותה של הקליניקה. ערעורים שהגישה הקליניקה התקבלו, בתיקים רבים התביעה ביטלה את כתבי האישום ובמקרים אחרים ההליך הוסת מהליך פלילי למסלול חלופי של הסדר סגירת תיק מותנה או קנס מנהלי. תיקים אחרים, ברף חומרה גבוהה יחסית, הסתיימו בעבודות שירות בלבד כאשר התביעה עתרה לעונש מאסר מאחורי סורג ובריח.

במהלך השנה נוכח מגבלות הקורונה, השיעורים עברו למתכונת למידה מרחוק. הסטודנטים סייעו בעבודה המעשית ונכחו בדיונים בבית המשפט כאשר מפגשי ההכנה והעבודה המעשית עם הסטודנטים נעשו אף הם במרבית השנה מרחוק באמצעות zoom.

הסטודנטים שהשתתפו השנה בקליניקה: גל חנגלי, ירדן הולצשטיין, אמיר מרום, מטר בן ישי, יעל עייש, אור אלמליח, קייט בזו, שיר וקנין, יואב וינר, גל גולדווסר, לינוי נגב, סרי מבריקי, אלעד צוברי, נועה עוזרי, דני שטורמן ויוגב כתר.

הפעילות העיונית בקליניקה

במהלך השיעורים בכיתה הסטודנטים הכירו את ההליך הפלילי מזווית הראיה של הסניגור המתמקדת בעמידה על זכויותיהם של חשודים, עצורים, נאשמים ואסירים. קיימנו, בין היתר, דיונים ביקורתיים סביב דילמות אתיות ומקצועיות שעולות מעבודת הסניגור והפרקליט, סביב פרקטיקות והסדרים הקיימים בהליך הפלילי על שלביו השונים והתפתחויות עדכניות במשפט הפלילי. בשיעורים הסטודנטים הציגו את התיקים השונים וקיימנו דיון סביב הסוגיות השונות העולות מהם.

במסגרת השיעורים התארחו אורחים ובעלי תפקידים בהליך הפלילי. במהלך השנה התארח שופט בית המשפט העליון אלכס שטיין שדיבר על פסיקותיו בפרשת וחידי וקוטינה¹ בעניין היסוד הנפשי בעבירת הרצח והשיב לשאלות הסטודנטים גם בנושאים נוספים. עוד התארחו כב' השופט אילן סלע אשר דיבר על הליך מעצר הימים, ועו"ד ז'ק חן שסיפר מנקודת מבטו על עבודת הסניגור הפרטי ועל המלאכה המורכבת של ייצוג חשודים בפרופיל גבוה. עו"ד טל לויטס, אחראית מחלקת מעצרים בסניגוריה הציבורית מחוז ת"א, סיפרה על ההליך הייחודי של בתי המשפט הקהילתיים ועו"ד אורי גולדשטיין המשמש כפרקליט בפרקליטות מחוז תל אביב דיבר על עבודת הפרקליט מנקודת מבטו ועל הדילמות שעולות בעבודתו.

בסוף השנה קיימנו גם סדנת חקירות נגדיות לסטודנטים במסגרתה כל סטודנט חקר בחקירה נגדית סטודנט אחר שגילם תפקיד במשפט המבויס.

¹ ע"פ 2418/17 חאלד קוטינה נ' מדינת ישראל וע"פ 3308/17 ערפאת וחידי נ' מדינת ישראל

א. סוגיות עקרוניות

1. אי הרשעה

הגשנו לבית המשפט העליון בקשת רשות ערעור במסגרתה ביקשנו לעדכן את אופן יישום הלכת כתב, אשר קובעת כי ניתן לבטל הרשעה של נאשם כאשר צפוי לו נזק קונקרטי כתוצאה מהרשעתו. במקרה זה הנאשמת, כבת 37, הסובלת מבעיות רפואיות משמעותיות, נקלעה לוויכוח עם בן זוגה, על רקע מצב כלכלי דחוק במהלכו שרטה אותו בידו. בגין מעשה זה הורשעה ובקשתה לביטול הרשעתה נדחתה בשל העדרה של פגיעה מוחשית וקונקרטית. במסגרת בקשת רשות הערעור טענו, בין היתר, כי ההלכה שניתנה שנים רבות לפני תיקון 113 לחוק העונשין, דורשת עדכון, נוכח ההבנה מחדש של הפרמטרים היסודיים בשיקולי הענישה וקביעת עקרון ההלימה כעקרון המנחה בענישה. בית המשפט העליון דחה את בקשת רשות הערעור.^{2 3} [לסיקור הסוגיה בעיתון הארץ](#).

2. בקשת רשות ערעור בעניינו של קטין

מקרה זה עוסק בקטין כבן 14 אשר נשלח בצו בית משפט לנוער בהליך נזקקות למעון נווה חורש לצורך אבחון. במסגרת שהייתו, קילל את אחד המדריכים והחל להתפרע. בתגובה, ניסו המדריכים במקום להשתלט עליו ותוך כדי הניסיון החל הקטין להטיח את ראשו בחול ולצעוק כי הוא רוצה להתאבד. הקטין אף החל לבלוע חול ואבנים שהיו על הקרקע. תוך כדי הדברים הקטין אף צעק לעבר אחד המדריכים כי הוא יהרוג אותו. לאחר שהקטין נרגע ושחרר מריתוק המדריכים, הוא הוציא מכיסו כלי פלסטיק וניסה לחתוך את ורידיו. בשל ההשתלטות המתוארת, הקטין הורשע בעבירת איומים כלפי המדריך. בבקשת רשות ערעור שהוגשה לבית המשפט העליון, נטען כי מקרה זה מעורר שתי סוגיות משפטיות עקרוניות המצדיקות דיון בגלגול שלישי. הראשונה, נוגעת לעצם אפשרות גיבוש היסוד הנפשי של עבירת האיומים על ידי קטין המצוי במסגרת טיפולית כשהוא מנסה להתאבד בעת השמעת הדברים המאיימים. השנייה, היא עד כמה, אם בכלל, צריך להיות לעובדה שהנאשם קטין, משקל בהחלטה של בית המשפט האם מתקיים סייג זוטי הדברים. במילים אחרות, השאלה היא האם לעובדת היות הנאשם קטין יש נפקות לבחינת האינטרס הציבורי בניהול הליך פלילי. בקשת רשות הערעור הוגשה וטרם ניתנה החלטה.⁴

3. שכר אסירים

בעקבות עתירת אסיר שהגישה הקליניקה ביחד עם הקליניקה לזכויות עובדים, הורה בית המשפט המחוזי לשירות בתי הסוהר "לקבוע בתוך 6 חודשים ערך גמול שעתי חדש לעבודת אסירים במפעלי יזם בבתי הכלא, שבמסגרתו יינתן, בין יתר השיקולים, משקל ראוי גם לשכר המינימום הנהוג על פי חוק שכר מינימום, ולפער הסביר בינו לבין שכר האסירים במפעלי יזם". בנסיבות אלה, קבע בית המשפט המחוזי שבהחלטות שב"ס הנוגעות לערך התגמול השעתי "לא ניתן כל משקל לפער ההולך וצומח מול שכר המינימום, ולמצער לא ניתן לשיקול זה משקל ראוי". בהמשך לפסק הדין בחודש נובמבר 2020, ניתנה החלטת שב"ס המעלה את שכר האסירים ל-18.90 ש"ח לשעה. הקליניקות, אשר פועלות לקידום נושא שכר האסירים מזה מספר שנים, ימשיכו לפעול ליישום פסק הדין ובוחנות קידום של סוגיות נוספות הנוגעות לשכר האסירים ותנאי העסקתם בכלא. [לסיקור התיק באתר וואלה](#).

² רע"פ 547/21 יקטרינה סיטניק נ' מדינת ישראל.

³ להרחבה בסוגיית מבחני אי ההרשעה ראו מאמרנו "ביטול הרשעה לאור תיקון 113 - משיח של חסד לשיח של מידתיות", ווזנר וקשלס, חסיניגור 257.

⁴ רע"פ 3983/21 פלוני נ' מדינת ישראל.

ב. הליכים בבית המשפט המחוזי

1. זיכוי בערעור שהוגש לבית המשפט המחוזי

אדם בן 74, הורשע בעבירת רכוש ונדון לעונש של מאסר על תנאי, בגין ניסיונו לגנוב 4 שקלים מדוכן בדיזנגוף סנטר בתקופה שבה היה חסר בית. הנאשם, שהיה זקוק ל-10 שקלים בשביל לרכוש כרטיס מוזל לקולנוע, ניסה לקבץ נדבות בדיזנגוף סנטר, וכשלא הצליח ניסה לגנוב 4 שקלים מדוכן במקום. לאחר הרשעתו בבית משפט השלום בתל אביב, הוגש ערעור למחוזי. לאחר הגשת הערעור, הפרקליטות שקלה שוב את עמדתה והסכימה לזכות את הנאשם. [לסיקור התיק באתר מאקו](#).

2. ערעור נוסף שהוגש לבית המשפט המחוזי

לבית המשפט המחוזי בתל אביב הוגש ערעור נוסף המבקש לזכות נאשם שהורשע בעבירת רכוש. בין הטענות נטען כי היה מקום לפסול את הראיות בשל העובדה שעוכבו של הנאשם בשטח, החיפוש שנערך עליו ותשאולו היו לא חוקיים. עוד נטען כי ראוי היה לבטל את האישום מכוחה של הגנה מן הצדק, זאת, נוכח העובדה כי לצד הפגמים המתוארים, הנאשם אף "זכה" לירי מאקדח טייזר בעודו בתאו וזאת בניגוד חריף לנהלי המשטרה (שבעקבות אירוע זה פיטרה את השוטר היורה מתפקידו). הכרעה בערעור זה טרם נפלה.

ג. הליכים בבית משפט השלום

1. תיקים בהם התביעה ביטלה את כתב האישום

שנה זו התאפיינה במספר בולט של חזרות מכתבי אישום, בין אם לפני שהתיק החל להישמע בהוכחות ובין לאחר תחילת שמיעתו.

בעניינה של נאשמת שהוגש נגדה כתב אישום בגין עבירות של סרסרות למעשי זנות והחזקה וניהול מקום לשם זנות התביעה ביטלה את כתב האישום. בכתב האישום נטען כי הנאשמת ניהלה למעלה משנה מקום לשם זנות ואף סיפקה שירותי מין בעצמה. כתב האישום הוגש בשיהוי ניכר, בחלוף 4 שנים מיום חקירתה של הנאשמת במשטרה, כאשר במהלך התקופה, הנאשמת עשתה מהפך בחייה, החלה לעבוד בעבודה מסודרת וזנחה את העיסוק בזנות. לאחר פניותינו לפרקליטות והליך גישור בבית המשפט, התביעה חזרה בה מכתב האישום.

נאשם נוסף שהחזיק סם מסוג קריסטל מחולק למנות הואשם בהחזקת סם שלא לצריכה עצמית. לאור קשיים ראייתיים אליהם הפגנו בפגישה עם התביעה, האחרונה החליטה לבטל את כתב האישום.

בתיק נוסף נאשמת הואשמה בהפרעה לשוטר והתנגדות למעצר חוקי לאחר שחסמה ניידת משטרה בחניון תחנת דלק וסירבה להיזיז את רכבה. לאחר חקירה נגדית של עדי התביעה, שגילתה פגמים בהתנהלות השוטרים, התביעה החליטה לבטל את כתב האישום.

תיק נוסף שנוהל בהוכחות עסק במקרה שבו נאשם נתפס כשבאמתחתו סוגי סמים שונים בעת שהיה במסיבה בגני יהושוע. במהלך ההליך טענו לחיפוש לא חוקי ולפגמים שנפלו בהליך מעצרו ותשאולו בשטח. בסופו של יום ולאחר חקירת עדי התביעה, בוטל כתב האישום.

2. תיקים שעברו למסלול של הסדר סגירת תיק מותנה

במהלך השנה עברו שני תיקים למסלול של הסדר מותנה. התיק הראשון עסק בעבירות של הפרעה לשוטר והתנגדות למעצר חוקי. בתיק זה החלו להישמע עדים. לאחר הליך גישור, התיק עבר למסלול של הסדר סגירת תיק מותנה, הנאשם שילם קנס והתיק נסגר.

תיק נוסף, שעניינו אי נקיטת צעדי זהירות בחיה, עבר למסלול של הסדר מותנה, אך ההליך טרם הסתיים.

במקרה נוסף, הנאשם הואשם בהחזקת קנאביס שלא לצריכה עצמית. לאחר מו"מ עם התביעה, התיק עבר למסלול של קנס מנהלי. הנאשם שילם את הקנס וכתב האישום בוטל.

3. הסדר טיעון מקל למציל שהואשם בגרימת חבלה ברשלנות

כנגד מציל הוגש כתב אישום בגין עבירה של חבלה ברשלנות. על פי כתב האישום נטען כי המציל התרשל במילוי תפקידו כאשר במשמרת בה עבד בבריכה בבני ברק טבע ילד בן 9. לאחר שחולץ מהבריכה בוצעה החייאה בילד ולשמחתו חייו ניצלו. לאחר מו"מ והליך גישור בבית המשפט, הגענו להסדר טיעון לפיו הנאשם יודה בכתב אישום מתוקן והרשעתו תבוטל. הסדר הטיעון מותנה בהמלצת שירות המבחן על ביטול ההרשעה.

4. הקפאת הליך עד שתתקבל החלטת מח"ש

השנה הובלנו להקפאת הליך פלילי כנגד צעיר ממפגיני בלפור עד אשר תושלם חקירת מח"ש וזאת לאחר שהפרקליטות התכוונה להגיש כנגדו כתב אישום מבלי שנבדקה תלונתו במח"ש. לפני מספר שנים בית המשפט העליון קבע כי לא ניתן להגיש כתב אישום נגד אזרח בסיטואציה שבה יש תלונות הדדיות של אזרח ושומר כאשר תלונת האזרח על תקיפת שומר לא התבררה.⁵ לאחרונה התקבלה תשובת מח"ש אשר החליטה לסגור את ההליך כנגד השומר.

5. עבודות שירות לנאשם שהורשע בעבירה של תקיפת זקן אשר גרמה לו לחבלה חמורה

הנאשם, הורשע על פי הודאתו במסגרת הסדר טיעון, ונדון ל-8 חודשי עבודות שירות. על פי כתב האישום המתוקן בו הודה הנאשם, בעת שהסיע אדם זקן במוניתו, התפתח ויכוח, אשר במהלכו תקף נהג המונית את הנוסע, הפילו ארצה, נפילה שגרמה לשבר בצלעות. התיק נקבע להוכחות בשאלת הקשר הסיבתי לגרימת החבלה. בסופו של דבר ונוכח הסיכון הקיים בתיק לעונש מאסר מאחורי סורג וברית, בחר הנאשם לסיים בהסדר טיעון שכלל 8 חודשי עבודות שירות.

6. עבודות שירות לנאשמת שהאשמה בתקיפה בצוותא בתיק חמור

תיק נוסף בו טיפלנו במשך מספר שנים הגיע לסיומו. מדובר בתיק מורכב יחסית בו יוחסו ל-6 נאשמות עבירות אלימות חמורות. מדובר במקרה שבו הנאשמת המרכזית חשדה שהמטפלת של ילדיה מנהלת רומן עם בעלה. בכתב האישום נטען כי נוכח חשד זה היא ארגנה את חברותיה ויחד באישון לילה הן פרצו לביתה של המתלוננת, תקפו אותה, קיללו אותה, איימו עליה ובסופו של דבר הורו לה לגזור את שערותיה. הנאשמות הודו בכתב אישום מתוקן והופנו לתסקיר מטעם שירות המבחן. הנאשמת המרכזית נדונה ל-18 חודשי מאסר, בעוד שהלקוחה שלנו נדונה ל-9 חודשי עבודות שירות. עניין של הנאשמות האחרות טרם הסתיים.

בנוסף לתיקים הנ"ל, קיימים מספר תיקים נוספים בהם הטיפול רק החל ועדכון בדבר תוצאותיהם יימסר בשנה הבאה.

⁵ רע"פ 3588/16 אלקובי נ' מדינת ישראל.

הקליניקה לזכויות עובדים

מבוא

בשנת הלימודים תשפ"א פעלה הקליניקה בהנחייתה האקדמית של פרופ' הילה שמיר ובהנחייתן הקלינית של עוה"ד עידית צימרמן ועירית אולמן. בקליניקה נטלו חלק 18 סטודנטיות וסטודנטים.

הסטודנטים עסקו בסוגיות מתוך עולם העבודה הישראלי, תוך התמקדות בקידום זכויות עובדים ובפרט עובדים מוחלשים או כאלו המועסקים באופן פוגעני. זו השנה השלישית בה נכללת פעילות הקליניקה במסגרת פרויקט ה-ERC לקידום גישת עבודה לסחר בבני אדם: מחקר אקדמי בהובלת פרופ' הילה שמיר, הנפרש על פני חמש שנים והמשלב עשייה קלינית.

העבודה התבצעה תוך שימוש בכלים משפטיים כגון ליווי התארגנויות עובדים, תיקי לטיגציה עקרוניים, קידום מדיניות, מיצוי זכויות, קווי סיוע, ייעוץ וליווי משפטי ופרויקטים קהילתיים. בחירת התיקים והפרויקטים נעשת תוך מתן משקל להיבטים הפדגוגיים ולמיומנויות המשפטיות שירכשו הסטודנטים, לנושאים מרכזיים בשוק העבודה, להכרות עם קבוצות מוחלשות ולשיתופי פעולה עם ארגוני החברה האזרחית. על רקע מגפת הקורונה שפרצה בחודש מרץ 2020, הוקדש חלק מפעילות הקליניקה לעיסוק בנושאים הנובעים מהמגפה והמסבר בו מצוי המשק ושוק העבודה הישראלי בעקבותיה.

הפעילות העיונית בקליניקה

בנוסף לתיקים ולפרויקטים ליוו אותנו, זו השנה החמישית, נושא שנתי. השנה נבחר הנושא "אכיפת זכויות עובדים". לנושא הנבחר היו אספקטים תאורטיים ומעשיים שנשזרו לאורך השנה.

השיעורים בקליניקה מחולקים לשלוש חטיבות: חטיבה אקדמית המשתלבת בנושאי התיקים המטופלים בקליניקה, חטיבה מעשית בה נכללים שיעורים הדנים בתיקים והקניה של מיומנויות משפטיות, וחטיבה של הרצאות אורח המיועדות לחשוף את הסטודנטים לגורמים מרכזיים ומשמעותיים בשוק העבודה הישראלי. פירוט הנושאים שנלמדו בכל חטיבה מובא בסילבוס.

פעילויות מיוחדות: פאנל מומחים בשאלת הטלת מגבלות על מי שאינם מחוסנים מפני הקורונה בשיתוף עם הקליניקה לזכויות אדם, פאנל הדן בעבודות מצטיינות של בוגריות השנה הקודמת של הקליניקות ובהשתתפותם; סדנת מו"מ; פאנל בנושא שילוב טרנסים. יות בשוק העבודה; מפגש עם שופט בית הדין לעבודה דורון יפת.

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

א. לטיגציה עקרונית

1. עתירה לבג"ץ: הסדר ההעסקה של מטפלות המשפחתונים המפוקחים ע"י משרד העבודה

בישראל פועלים כיום כ-3,700 משפחתונים בפיקוח משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים. ההתקשרות עם המטפלות נעשית במסגרת חוזים למתן שירותים, ולא במסגרת יחסי עובד-מעביד. בנוסף, התגמול שמשולם למטפלות נמוך באופן בלתי סביר ובלתי מידתי, דן אותן לחיי עוני, ופוגע פגיעה ממשית בכבודן. תוצאה זו, לצד מאפיינים בעייתיים נוספים, הופכים את ההסדר כולו לבלתי סביר, לא מידתי, ומנוגד להוראות חוקי היסוד. המטפלות מאוגדות בארגון כוח לעובדים, שלבקשתו לקחה הקליניקה על עצמה את הטיפול בתיק.

הפעילות השנה: בין החודשים ספטמבר לפברואר התקיימו מפגשי שולחן עגול עם המדינה, בניסיון לדון באופן תיקון הפגמים עליהם הצביעו המטפלות. לקראת כל מפגש נערכו מסמכי מדיניות עם הצעות מפורטות לשינויים הדרושים והתקיימו דיונים יחד עם כוח לעובדים ונציגות המטפלות. במקביל טופלו בעיות דחופות כתוצאה

ממגפת הקורונה. בפברואר הודיעה המדינה שהיא מיצתה את ההידברות, וכעת על הצדדים להודיע לבית המשפט את עמדתם ביחס להמשך ניהול התיק. עמדת המדינה הוגשה בתחילת יוני, ועמדת המטפלות תוגש בתחילת אוגוסט 2021. לסיקור המאבק [בדח מרקר](#).

סטודנטים : טליה פורת ויקיר מזוז.

2. עתירה לבית המשפט לעניינים מנהליים: שכר עבודת אסירים

נושא זה מטופל על ידי הקליניקה בשיתוף פעולה עם הקליניקה לזכויות בהליך הפלילי.

אסירים בישראל מחויבים מכוח החוק לעבוד בתקופת מאסרם. מול החובה לעבוד, קיימת זכות לתגמול כספי עבורה, אלא שזה עומד על סכומים מגוחכים – החל מ-5.5 ש"ח ליום עבודה בעבודות לא יצרניות ועד 13.7 ש"ח לשעה במפעלים פרטיים שפועלים בבתי הכלא, כאשר שכר המינימום עומד היום על 29.12 ש"ח לשעה. בנוסף, במפעלים רבים נהוגה שיטת תשלום לפי תפוקה, שמונעת ממרבית האסירים להגיע אפילו למינימום השעתי הנ"ל. שכר האסירים נדון בהרחבה לפני כ-17 שנים, בבג"ץ **שדות**, בו נקבע שהשכר לאסירים עומד במתחם הסבירות, אבל בקושי, וששכר צריך לבחון אותו. בחלוף 17 שנים, שב"ס לא יישם את הערות בית המשפט העליון. הקליניקות הגישו בשנת 2019 עתירת אסיר לבית המשפט לעניינים מנהליים, במסגרתה התבקשו סעדים שונים, ובראשם העלאת השכר השעתי. בחודש מאי 2020 ניתן פסק הדין המקבל באופן חלקי את העתירה, ומורה לשב"ס להעלות את שכר האסירים. בחודש נובמבר 2020 ניתנה החלטת שב"ס המעלה את השכר השעתי ל-18.90 ₪. הקליניקות עובדות כעת על בקשת חופש מידע שתבדוק את אופן יישום פסק הדין על סוגי עבודות ואסירים שונים, לקראת הליכים משפטיים נוספים בנושא. הנושא סוקר במספר כתבות באתר וואלה (ראה לדוגמה [כאן וכאן](#)).

סטודנטים : דניאל פרוינד ואריאל שנדר.

3. ועדת השגה על החלטת לשכת העיתונות הממשלתית

הקליניקה יצגה צלם עיתונות שבקשתו לקבלת תעודת עיתונאי סורבה מהטעם שעיקר עיסוקו אינו בצילום. בשל העובדה שעיסוקו האחר הוא כדובר של ארגון המקדם את זכויות המיעוט הערבי הפלסטיני בישראל, עניינו העלה שאלות מורכבות של ייחוד המקצוע העיתונאי ואפליה. הקליניקה הגישה השגה על החלטת הסירוב, וייצגה את הלקוח בדיון בפני ועדת ההשגה שבמשרד ראש הממשלה. אנו ממתינים להחלטת הועדה.

סטודנטים : אושרי זבולון ודור צ'רנוברוב.

4. ייצוג עובדת בשימוע לפני פיטורים מכוח חוק הפיקוח על מעונות יום לפעוטות

לפי חוק חדש זה, כל מעון פרטי שיש בו יותר מ-7 ילדים מחויב בקבלת רישיון הפעלה ממשרד העבודה הרווחה והשירותים החברתיים. במסגרת זו צריך הממונה לבחון, בין היתר, את עברם הפלילי של עובדי המעון. אל הקליניקה פנתה מבשלת במעון שזומנה לשימוע בשל עברה הפלילי. הסטודנטיות סייעו לפונה לכתוב מענה לשימוע, ולהתייחס לשיקולים הרלבנטיים – מתחום דיני העבודה ותחום השיקום, בקבלת החלטה בנדון. בעקבות המכתב החליט הממונה מהמשרד להתיר את המשך עבודתה של הפונה במעון.

סטודנטיות : שדא אבו סאלם ודימה נחלה.

5. התקנת מצלמות במקום העבודה

הקליניקה שלחה מכתב מיצוי הליכים בעניינו של פונה שהועסק כמוכר בחנות והופרו בעניינו הוראות החוק לזכות לעבודה בישיבה, והוא סבל מהתעמרות, פגיעה בפרטיות והוצאת דיבה באמצעות שימוש פוגעני ופסול ברשת המצלמות שהותקנו בחנות. המשך הטיפול בתיק יוחלט בשנה"ל הקרובה בהתאם למענה שיינתן למכתב.

סטודנטים : עידו שפגט וסיון מורן.

6. מכתב מיצוי הליכים בעניינו של אדם שהועסק כמתנדב, אף שמאפייני עבודתו מקימים יחסי עובד-מעביד
אותו "מתנדב" סבל מהתעמרות וניצול מצבו המשפחתי והמשפטי המיוחד בעת תקופת עבודתו. סטודנטים: עומר רוזנוקס ויובל טוכמן.

7. הגשת תביעה בגין הטרדה מינית במקום העבודה
הקליניקה הגישה תביעה בשם לקוחה, אם חד הורית, שעברה הטרדה מינית במקום עבודתה הקודם על ידי המנכ"ל. נכון לעת הזו אנו ממתינים להגשת כתב הגנה. בנסיבות מדובר בהליך חסוי המתנהל בדלתיים סגורות. סטודנטיות: שני מצליח וניצן רחמלביץ.

****הסטודנטים אריאל שנדר, דניאל פרינד שדא אבו סאלם ודימה נחלה נפגשו פגישות ראשונות עם שני לקוחות נוספים, שעניינם כולל התעמרות ואפליה בעבודה ואפליה על רקע עבר פלילי, אולם לעת הזו הטיפול בתיקים אלה ממתין לאיסוף חומרים על ידי הלקוחות, ויתחדש במידה ויעשו זאת, בתחילת שנת הלימודים הבאה.**
***** הסטודנטיות שני מצליח וניצן רחמלביץ נפגשו גם עם לקוחה נוספת שעניינה פיטורים על רקע עמדות פוליטיות אולם לעת הזו התיק יתחדש ויתגבש לכדי כתב תביעה בתחילת שנת הלימודים הבאה.**

ב. התארגנות עובדים

1. כוח לעובדים

בקיץ 2006 הוקם בקליניקה פרויקט ראשוני מסוגו בארץ לעידוד, סיוע וליווי התארגנות עובדים במקום עבודתם. במסגרת הפרויקט, הקליניקה ליוותה את מהלך ההקמה של ארגון עובדים כללי חדש בישראל, בשם "כוח לעובדים" – ארגון עובדים דמוקרטי. העבודה בפרויקט הובילה להתמודדות עם בעיות משפטיות וארגוניות, שרובן טרם ניתן מענה בדין הישראלי. הקליניקה ממשיכה ללוות ולסייע במהלך זה ומשמשת כבאת כוח ארגון כוח לעובדים בהליכים שונים.

2. התארגנות עובדי החברה לפיתוח תיאטרון, מוזיקה, אמנות ומחול – חולון

עובדי "החברה לפיתוח תיאטרון, מוזיקה אמנות ומחול – חולון" הכריזו על יציגות בחודש מרץ 2016. החברה הינה חברת בת עירונית של עיריית חולון אשר מפעילה את מוסדות התרבות בעיר, ביניהם: תיאטרון חולון, מוזיאון הילדים הישראלי, המדיטק, הסינמטק והמרכז הישראלי לאמנות דיגיטלית. עובדי החברה מונים כ-450 איש. ההתאגדות התגבשה על רקע תנאי העסקה ושכר שאינם הולמים, בלי כל ביטוי לוותק ובלי ביטחון תעסוקתי. לאחר מו"מ ממושך, שכלל סכסוכי עבודה ושבתות, כמו גם מו"מ מול הממונה על השכר באוצר לאחר הסכמות מול המעסיק, נחתם בספטמבר 2019 הסכם קיבוצי ראשון.

הפעילות השנה: התכנון המקורי היה ללוות את יישום ההסכם הקיבוצי, אך כמו בשנה שעברה, בשל מגפת הקורונה, שפגעה באופן קשה במיוחד בענף התרבות, במהלך מרבית שנת הלימודים עדיין נמצאו רוב עובדי החברה בחל"ת. בנסיבות אלה יש קושי רב לפעול באופן קיבוצי, והועד עובד בעיקר על חיזוק השטח ככל שניתן, ועל פיתרון בעיות שוטפות בהקשר לקורונה ובהקשרים שוטפים. הקליניקה מלווה את הוועד בתקופה זו, בניסיון להגן על זכויות העובדים.

סטודנטים: יקיר מזוז וטליה פורת.

3. שלו ובניו

הקליניקה החלה ללוות בסוף שנת הלימודים הקודמת התארגנות עובדים פורצת דרך וראשונית בחברת שלו ובניו בע"מ – חברה המספקת שירותי שיקום וטיפול. לאחר מאמץ של יותר משנה הצליחו עובדי החברה לאגד יותר מ-1/3 מעובדי החברה, ובחודש מאי אשתקד שלחו, בליווי משפטי של הקליניקה, הודעה על יציגות. המעסיק סירב להכיר ביציגות, ובתחילת שנה"ל נוהל סכסוך קיבוצי לצורך הכרה ביציגות והפסקת פגיעה של המעסיק

בהתארגנות ובמוביליה. במסגרת ההליך הסכים המעסיק להצעת הארגון לקיים הליך גישור, ובסופו של דבר נחתם בדצמבר הסכם גישור, והצדדים התחילו במו"מ לקראת הסכם קיבוצי. בימים אלה ההתארגנות מתמודדת עם ניסיון של עובד לשעבר של החברה להגיש תביעה ייצוגית נגד החברה בעניינים שהם חלק מהמו"מ הקיבוצי, והקליניקה מטפלת בהיבטים המשפטיים של הסוגיה. סטודנטים: עידו שפגט וסיון מורן.

4. שיתוף פעולה עם "מען-ארגון עובדים"

הקליניקה החלה לשיתף פעולה עם ארגון "מען" ובקרב תתחיל לייצג התארגנות של עובדים במסגרתו. השנה נפגשנו עם מערך הייעוץ המשפטי של הארגון ודנו באפשרויות לשיתוף פעולה בשנת הלימודים הבאה.

ג. קידום חקיקה ומדיניות בתחום זכויות העובדים

הקליניקה חברה פעילה בפורום לאכיפת זכויות עובדים (פורום משותף לקליניקות משפטיות שעוסקות בדיני עבודה, קו לעובד, שדולת הנשים, איתך-מעכי, ויצו והאגודה לזכויות האזרח). במסגרת זו, וכן באופן עצמאי, פועלת הקליניקה לקידום מדיניות וחקיקה המגנה על זכויות העובדים. הפורום חידש את פעולתו לאחר השבעת הממשלה החדשה, והנושאים שיקודמו השנה על ידי הקליניקה יעסקו במעמדם ושכרם של עובדי שעה במשק, ומתן זכויות סוציאליות לעובדים עצמאים.

ד. פרויקטים קהילתיים וליווי משפטי של ארגונים

1. קו הסיוע לעובדים

קו הסיוע לעובדים מופעל זו השנה החמישית באמצעות המייל (info.ovdim@gmail.com) ומספק מענה מפורט לשאלות משפטיות בתחום דיני העבודה. השנה השיבו הסטודנטים ל-25 פניות (מתוך כ-100 פניות שהתקבלו וטופלו על ידי צוות הקליניקה) של עובדות ועובדים בנושאים מתחום דיני העבודה, לרבות בנושאים שעלו בתקופת משבר הקורונה ובגינו. הסטודנטים התבקשו לנתח את השאלה שהועברה לטיפולם, לחקור את הדין הרלבנטי (חקיקה, פסיקה, מאמרים) ולהכין חוות דעת משפטיות בלשון בהירה שתובן לפונים/ות חסרי השכלה משפטית.

בפרויקט זה השתתפו לפי תורנות כלל הסטודנטיות והסטודנטים בקליניקה.

2. ליווי משפטי- ארגון "15 דקות"

ארגון 15 דקות הוא עמותה רשומה שחרתה על דגלה מאבק להנגשת תחבורה ציבורית בירושלים בפרט ובישראל בכלל. הקליניקה מעניקה ייעוץ משפטי שוטף לוועד המנהל של הארגון ולמנכ"לית הארגון בנוגע לאופן העסקת עובדיו בהתאם לדין הישראלי. השנה ליוונו את הוועד המנהל בהליך פיתורים מורכב של עובד שהיה מדור המייסדים של החברה. כמו כן סייענו לוועד בקליטת עובדות חדשות. הסטודנטים השתתפו בפגישות עם הלקוח וניסחו את המסמכים המשפטיים של הליך הפיתורים.

סטודנטיות: שני מצליח וניצן רחמלביץ.

3. ליווי משפטי – קואופרטיב הניקיון

קואופרטיב הניקיון הינו עסק חברתי בבעלות עובדות הניקיון עצמן, המתמחה באספקת שירותי ניקיון ברמה הגבוהה ביותר לארגונים ומוסדות. המיזם הוקם כאלטרנטיבה לתופעת הניצול של חברות הקבלן בענף הניקיון. המיזם מציע לעסקים ומוסדות אפשרות חדשה של התקשרות עם גוף שמקדם אחריות חברתית ותאגידית. הקליניקה מעניקה ייעוץ משפטי שוטף ואינטנסיבי למנכ"לית הקואופרטיב ולצוות ההנהלה. בין הנושאים שעסקנו בהם: התמודדות עם בעיות משמעת; מתן זכויות מותאמות לאוכלוסייה הערבית; התמודדות עם עובדות שנעלמות ממקום העבודה; העסקת נוער; יישום צו ההרחבה לענף הניקיון; אוגדן זכויות וכיוב'.

סטודנטיות: ראניה פראירה ופולינה גרברניק.

ה. פעילות במסגרת פרויקט המחקר Trafflab

1. ליטיגציה עקרונית: פיתוח עילת תביעה אזרחית של העסקה פוגענית העולה כדי סחר בבני אדם באמצעות

תביעה בשם חמישה עובדי בניין טורקים נגד חברת יילמזר הטורקית

הקליניקה הגישה באוגוסט 2018 תביעה על סך כ-1,800,000 ש"ח, משותפת לחמישה עובדי בניין טורקים, אשר הועסקו בחברת יילמזר הטורקית. התובעים מתארים מערכת יחסי עבודה נצלנית וקשה ביותר הכוללת הפרה נרחבת של זכויותיהם מכוח חוקי המגן וצווי ההרחבה הענפיים; אווירה היררכית צבאית; איומים והשפלות על בסיס יום יומי; אי הקפדה על בטיחות בעבודה והתנכלות לעובדים שנפצעו בתאונות; החתמה על שטרי חוב גורפים, שיכון בתנאים לא אנושיים ועוד.

בהתאם, התביעה שהוגשה כוללת שני חלקים: (1) דרישה לפיצוי בגין ההפרות של חוקי העבודה הישראלים, ו(2) **ניסיון חדשני לבסס עילת תביעה אזרחית המגדירה העסקה פוגענית העולה כדי החזקה בתנאי עבדות/עבודות כפייה**. עד כה, תופעות של עבדות מודרנית/סחר בבני אדם נדונו במישור הפלילי/מינהלי, ובתחום דיני העבודה רק בהקשר של נשים בזנות. לדעתנו, העסקה כמתואר בכתב התביעה מהווה ניצול קיצוני בשוק העבודה, שמצדיק התייחסות וטיפול במסגרת דיני העבודה ופיצוי כספי הולם של העובדים. [קישור לכתבה](#).

הפעילות השנה: התקיים דיון הוכחות שני, בו נחקרו עדה מטעם התביעה ושני עדים מטעם ההגנה. הסטודנטים לקחו חלק בהכנת החקירות הנגדיות, לרבות באמצעות השתתפות בסימולציות של החקירות. לאחר דיון ההוכחות התחלנו בהכנת סיכומי התביעה – הסטודנטים הספיקו לערוך מחקר משפטי במספר נושאים הדרושים לסיכומים בטרם יצאו לחופשת הסמסטר. סיכומים הוגשו ביום 6.7.21 ואנו ממתינים כעת לסיכומי ההגנה. סטודנטים: דור צ'רנוברוב ואושרי זבולון.

2. ליטיגציה עקרונית: פיתוח עילת תביעה אזרחית של העסקה פוגענית העולה כדי סחר בבני אדם

באמצעות תביעה בשם 8 סטודנטים וסטודנטיות מגואטמלה

בחודש אוקטובר 2020 קבוצת סטודנטים להנדסת חקלאות מגואטמלה והונדורס סיימו שהייה של 11 חודשים בישראל במסגרת "תוכנית המשתלמים בחקלאות" שמופעלת על ידי חברת "מפעלי רמת נגב בע"מ". סטודנטים אלה הגיעו לישראל כי הובטח להם שישתתפו בתוכנית לימודים ברמה אקדמית הכוללת הכשרה מעשית בטכנולוגיה החקלאית המתקדמת ביותר בישראל, ומצאו עצמם מועסקים בתנאים מחפירים כעובדי כפיים בענף החקלאות. הקליניקה בשיתוף עמותת קו לעובד הגישה 8 תביעות בשם קבוצת הסטודנטים והסטודנטיות לבית הדין האזורי לעבודה בבאר שבע. התביעות הוגשו כשבוע לפני מועד חזרתם של הסטודנטים לארצם ומשכך התקיים הליך ייחודי בבית הדין האזורי לעבודה בבאר שבע בו נגבו 8 עדויות מוקדמות במשך יומיים אינטנסיביים של דיונים באורך 12 שעות ויותר. הנתבעים הגישו בקשות לסילוק התביעות על הסף והקליניקה ניסחה תשובות לבקשות אלה וכן הוגשו כתבי הגנה מטעם הנתבעים וכתבי תשובה מטעמנו. במהלך השנה התקיים דיון מקדמי בבקשות הסילוק במהלכו הבהירה השופטת לנתבעים שכדאי להם להתפשר נוכח הטענות המבוססות לכאורה שהשמיעו התובעים. לפיכך הנתבעים הציעו לתובעים, לאחר מו"מ מטעמנו, סכום של 15 אש"ח פיצוי לכל אחד. הסטודנטים בחרו לקחת את הכסף והפשרה התקיימה בהתאם. התיק סוקר ב-[כאן 11](#).

סטודנטים: יובל סימן טוב ונועה בירן.

3. קו סיוע למעסיקים של עובדים בסיעוד

קו סיוע אינטרנטי זה, הכולל כתובת מייל (siudhelp@gmail.com) ועמוד פייסבוק, מיועד למעסיקים פרטיים של עובדים זרים בתחום הסיעוד. השנה נוהל הקו במשותף עם הקליניקה לזכויות ניצולי שואה וא/נשים בזיקנה, בהובלת עו"ד ליעד סטרולוב. 8 סטודנטים משתי הקליניקות טיפלו ב-35 פניות מתוך כ-200 פניות שטופלו ע"י צוות הקליניקות. החל משנת הלימודים הבאה יעבור הקו לניהול מלא של עו"ד סטרולוב, מתוך התפיסה שנכון יותר שהקו ינוהל על ידי קליניקה שעיסוקה בקידום זכויות המטופלים, ולא בקליניקה לזכויות עובדים.

אחד הנושאים שעלה מפניות לקו הוא שלילת פיצויי פיטורים. הדבר הוביל למחקר משפטי שהוגש בימים אלו כהצעת מאמר משותפת לסטודנטים ולעו"ד צימרמן, עבור כתב העת מעשי משפט.

סטודנטים: עומר רוזנוקס, יובל טוכמן, שדא אבו סאלם ודימה נחלה.

4. תביעה בשם עובדת סיעוד נגד חברה המציעה שירותי ייעוץ לקבלת ויזת עבודה לקנדה

הקליניקה הגישה לבית משפט השלום בת"א תביעה בדיון מהיר להשבת כספים ששילמה עובדת סיעוד הודית אשר ביקשה לבדוק את האפשרות להגר לקנדה כעובדת סיעוד, יחד עם משפחתה. העובדת פנתה לחברת GIC קנדה, שמציגה עצמה כמי שמעניקה ייעוץ וסיוע לקבלת ויזת עבודה בקנדה. העובדת שילמה כ- 10,000 ₪ עבור השירות, וחתמה על חוזה במסגרתו התחייבה החברה שאם לא ימצא עבורה מעסיק בתוך 44 שבועות – כספה יושב לה. בחלוף הזמן שצוין בחוזה ולאחר שלא הוצע ולא נמצא לה כל מעסיק, ביקשה העובדת לקבל את כספה בחזרה. נציג החברה הבטיח שיעשה זאת, אולם חרף הבטחותיו לעובדת ולגורמים שונים שניסו לסייע לה – השיב עד כה רק 1000 ₪. קדם משפט צפוי להתקיים באוקטובר 2021.

סטודנטים: אריאל שנדר ודניאל פרוינד.

5. קדם בג"ץ בשם עובדת סיעוד שלא הונפקה לה "תעודת מתחסן"

הקליניקה הגישה מכתב מיצוי הליכים למשרד הבריאות בו דרשה שתונפק לגבי דייזי בניטז, עובדת סיעוד זרה מהפיליפינים, תעודת מתחסן כמו למעסיקיה הישראלים עימם התחסנה נגד הקורונה. משרד הבריאות סירב להשיב ובעקבות כך הגישה הקליניקה קדם בג"ץ למחלקת הבג"צים בפרקליטות המדינה. בעקבות ההגשה היועצת המשפטית של משרד הבריאות טיפלה באופן אישי בלקוחה ולאחר מספר חודשים הונפקה לה תעודת מתחסן. המקרה סוקר על ידי [מעריב](#) וכן בכתבה חדשותית ב[ערוץ 2](#).

סטודנטים: יובל סימן טוב, נועה בירן, שני מצליח וניצן רחמילביץ.

הקליניקה לצדק סביבתי והגנה על זכויות בעלי חיים

מבוא

בשנת הלימודים תשפ"א פעלה הקליניקה בהנחייתו האקדמית של ד"ר עו"ד ערן צין המשמש גם כמנחה קליני ובהנחייתו הקלינית של עו"ד אמנון קרן. בקליניקה נטלו חלק 24 סטודנטים.

הפעילות העיונית בקליניקה

השנה נפתחה בהנחלת מושגים תיאורטיים בסיסיים הנוגעים לדיני סביבה ולהגנה על זכויות בעלי החיים. דגש מיוחד הושם על בחינה וניסוח תיאורטיים של החיבור בין תחום הצדק הסביבתי לבין תחום ההגנה על זכויות בעלי החיים, למרות הסתירות המובנות ביניהם. בהמשך השנה התמקדנו בנושאים תיאורטיים המתכתבים עם התיקים המשפטיים בהם עוסקים הסטודנטים. במהלך השנה התארחו בקליניקה 4 מרצים אורחים בתחומים רלבנטיים. בנוסף, התקיים שיעור משותף עם הקליניקה לזכויות ניצולי שואה וא/נשים בזקנה בו התארכה ד"ר אורית הירש-מציאולס ונדון מחקרה בנושא הקשר בין זקנים לבעלי חיים בדיוור הציבורי המוגן.

ביוזמת הקליניקה נערך השנה הכנס "[אקלים משתנה](#)": הכנס הישראלי הראשון לחקר משבר האקלים במדעי הרוח והחברה". הכנס נערך בשיתוף בין-אוניברסיטאי ובין-תחומי, והאיר נקודות מבט מגוונות וקריטיות להתמודדות עם משבר האקלים. בכנס לקחו חלק דוברים מרכזיים בתחום ומאות משתתפים.

כמו כן, הקליניקה הייתה שותפה בארגון הכנס הבינלאומי "[Human-Animal Relations: Opportunities and Challenges in Changing Realities](#)". הכנס התפרש על פני שלושה ימים והשתתפו בו מבין החוקרים המובילים בעולם בתחום, שהציגו מחקרים פורצי דרך. הכנס סייע לבסס ולהרחיב את הקהילה לחקר יחסי אדם-חיה ולקדם את המחקר בתחום באוניברסיטה, כמו גם את שיתוף הפעולה עם מוסדות בחו"ל.

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

א. תובענה ייצוגית מפרץ חיפה

תובענה ייצוגית לפיצוי בגין מחלות סרטן – לפני כשנתיים הגישה הקליניקה, בשיתוף עם עו"ד אסף פינק, ד"ר עו"ד עמר פלד ועו"ד גיל רון, בקשה לאישור תביעה ייצוגית ראשונה מסוגה בישראל, בגין תחלואה במחלות סרטן ריאה ולימפומה שאינה הודג'קין, שנגרמה לתושבי אזור חיפה כתוצאה מזיהום האוויר החמור באזור. בתגובה להגשת הבקשה לאישור, הגישו המשיבים בקשות לסילוק על הסף. בהחלטה מיום 4.2.2021 דחה סגן נשיא בית המשפט המחוזי בחיפה, השופט רון סוקול, את כל טענות המפעלים וקבע, לראשונה בישראל, כי ניתן לנהל בישראל תביעה ייצוגית לנזקי גוף בגין עוולה סביבתית המונית. [לסיקור ההחלטה בדה-מרקר](#).

סמוך לאחר מתן ההחלטה, ובמקום לתת תשובות לבקשה לאישור התובענה הייצוגית, בחרו המפעלים להגיש בקשה נוספת להליך מקדמי. הפעם דובר בבקשה לפיצול הדיון. לפי ההצעה, התשובות לבקשת האישור יוגבלו לשני נושאים – עודף תחלואה והקשר הסיבתי בין החשיפה לזיהום והמחלות. בהחלטה מיום 5.8.2021 דחה בית המשפט את בקשת המפעלים לפיצול הדיון. הסטודנטים המעורבים בתיק לקחו חלק פעיל מאד במחשבה וניסוח התשובה לבקשה.

תובענה ייצוגית לפיצוי בגין מחלות נוספות – בעקבות ממצאים שעלו בהכנת התביעה הייצוגית הנ"ל על תחלואה עודפת במחלות נוספות במפרץ חיפה, הוחלט לבחון היתכנות הגשת תביעה ייצוגית נוספת. הסטודנטים עשו מחקר רב וחינוי לקידום תיק זה, לרבות הכנת בקשות חופש מידע למשרד הבריאות וקופות החולים, מחקר משפטי בינלאומי ועוד.

סטודנטים: אלון מלאבר ורנין מסארווה, שירה צימרמן, אלמוג צרי.

ב. עתירה לבג"ץ – פסולת פיראטית בישוב ג'דידה-מכר

שנה שעברה הגישה הקליניקה עתירה לבג"ץ נגד המשרד להגנת הסביבה, בגין מפגע הפסולת הפיראטית והשריפות בג'דידה-מכר. בעתירה נטען כי רשות מקומית מוחלשת, כמו מועצת ג'דידה-מכר, אינה יכולה לשאת לבדה בנטל הטיפול במפגע, וכי על המשרד להגנת הסביבה לקחת אחריות לפתרון ממשי של הנושא. בחודש מרץ נערך דיון בעתירה בבג"ץ. המדינה טענה כי יש לדחות את העתירה על הסף, כי האחריות חלה על כתפי הרשות המקומית ולא על הממשלה ועל כן על העתירה לידון בבית המשפט המחוזי, בשבתו כבית משפט לעניינים מינהליים. בית המשפט נעתר לבקשתנו להמשיך ולדון בנושא.

ג. עתירה לבג"ץ נגד אישור כריית פוספטים ב"שדה בריר"

הקליניקה, בשיתוף עם עו"ד אפי מיכאלי, הגישה ביום 22.7.18 עתירה לבג"ץ (בג"ץ 5558/18 **עיריית ערד נ' המועצה הארצית לתכנון ובניה ואח'**) בנוגע להוראות הכלולות בתמ"א 14ב, המתייחסות לכריית פוספטים באתר הכרייה הידוע כ"שדה בריר". המדובר בתיק תקדימי, אשר יכול להשפיע רבות על תהליכי התכנון של פרויקטים, בעלי השלכות סביבתיות ובריאותיות, הקרובים למרכזי אוכלוסייה. לאחר דחיות שבות ונשנות מצד המדינה, התקיים דיון סופי בעתירה בחודש יולי 2021. לקראת הדיון נכתבו והוגשו עיקרי טיעון לבית המשפט. בעקבות הדיון ולאור הערות שופט בג"ץ, הודיעה המדינה לבג"ץ שתחזיר את המתווה להקמת מכרה הפוספטים לדיון במועצה הארצית לתכנון ובניה. הדיון נקבע לאוגוסט 2021. לסיקור הפרשה ב**כלכליסט**.

סטודנטית – שלומית סלע.

ד. תחבורה ציבורית

הקליניקה ממשיכה ועובדת בשיתוף פעולה עם עמותת "15 דקות: ארגון צרכני התחבורה הציבורית". עיקר הפעילות השנה התמקד בפרויקט ה"תביעות קטנות". במסגרת פרויקט זה, מסייעים סטודנטים לצרכני תחבורה ציבורית לעמוד על זכויותיהם ולדרוש מהמפעילים לספק שירות אמין, מהיר ונוח, כמחויב על פי החוק ותנאי הרישיון שלהם. במהלך השנה טיפלו הסטודנטים בפניות שונות להגשת תביעות קטנות. השנה פרויקט זה דרש היערכות מיוחדת לאור השפעת תקנות הקורונה השונות על התחבורה הציבורית.

בנוסף, במסגרת פניה שהגיעה לפרויקט התביעות הקטנות, על הפליה אסורה של אדם עם מוגבלויות בשימוש בתחבורה ציבורית, פועלת הקליניקה, יחד עם הקליניקה לזכויות אדם, להגשת תביעה על פי חוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, תשס"א-2000.

סטודנטיות: הילה גלר, בר כהן, שלומית סלע, ריינה רוה.

ה. עירוניות וצדק מרחבי

הקליניקה עוסקת מזה שנים בהיבטים שונים של עיור וצדק מרחבי. השנה עסקנו בנושא זה במסגרת שני פרויקטים:

1. קידום דיור חברתי

חוק התכנון והבניה מאפשר השתתפות חלקית בהליכי התכנון, באמצעות הגשת התנגדות לתוכנית שהופקדה. המדובר בשלב בו התכנית בעצם הושלמה וקשה לשנותה. השנה התחלנו, בשיתוף פעולה עם מרכז הגר למחקר ולפיתוח דיור חברתי, להעיר הערות לתוכניות בניין עיר בשלבים המוקדמים שלהן. ההערות מתמקדות בתחומי מומחיות של המרכז ושל הקליניקה – קידום דיור ציבורי ודיור בר השגה, וביקורת על תהליכי התחדשות עירונית (גינטריפיקציה) הגורמים לדחיקה של אוכלוסיות מוחלשות. ההשגות נשלחו לחברי מועצה שונים ואלה העלו אותם במסגרת הדיונים הפנימיים (שהציבור יכול להקשיב להם, אך לא יכול לקחת חלק בהם). נמצא כי לפעילות זו יש יכולת השפעה ממשית על המשך שלבי התכנון.

סטודנטיות: נורית ברנצן כהן, עינב פורמנסקי.

2. מניעת גישה לאתרי טבע

התמונה של השערים הסגורים והנעולים של קיבוץ ניר דוד, שנועדו למנוע מהציבור להיכנס למי הטורקזי של נחל האסי, הגיעה בשנה האחרונה לראש הכותרות. מאבק זה הפך לסמל לחוסר הצדק המבני-חלוקתי המאפיין את החברה הישראלית, אשר בא לידי ביטוי בגידור של משאבי טבע ציבוריים וחסימת הגישה אליהם בפני מרבית הציבור. בעקבות סוגיה זו פנו נציגים מהקשת הדמוקרטית המזרחית לקליניקה זו ולקליניקה לזכויות אדם, בבקשה לבחון הליכים משפטיים נגד מקומות נוספים המגדרים ומונעים גישה חופשית של הציבור למשאבי טבע. לאחר מחקר משפטי, הוחלט על הגשת עתירה בדרישה לפתיחה לציבור של חוף ים שנמצא בשטחו של קיבוץ וסגור למעבר הציבור.

סטודנטיות: שירה צימרמן, אלמוג צרי.

1. משבר האקלים

משבר האקלים הינו הבעיה הסביבתית והקיומית החמורה ביותר בפניה ניצבת האנושות. ישראל מהווה "נקודה-חמה" ועתידה להיות מושפעת באופן ישיר וחמור ממשבר האקלים. סוגיית משבר האקלים מדגישה את הקשר בין ההגנה על הסביבה לבין ההגנה על בעלי החיים, מאחר וכ-18% מפליטות גזי החממה נובעות מתעשיית המזון מן החי. בנוסף, משבר האקלים מציב איום ממשי על המגוון הביולוגי, עם חשש להכחדה של כשליש מבעלי החיים בחמישים השנים הבאות. הקליניקה מתמודדת עם הנושא האקלימי במספר מישורים, משפטיים וציבוריים:

1. תביעה אקלימית

בעולם קיימת כיום פרקטיקה של תביעות בנושא משבר האקלים. לאחרונה זכו תביעות אלה לכמה הצלחות משמעותיות. הקליניקה עוקבת אחר פעילות משפטית זו ועובדת בנושא עם בני הנוער מ'מחאת הנוער למען האקלים' (המהווים חלק מרשת גלובלית של מחאות בני נוער, שהוקמה בעקבות פעילותה של הפעילה הסביבתית הנודעת גרטה תיונברג). לאחרונה גם נוצר קשר עם החממה לליטיגציה אקלימית (Climate Litigation Accelerator - CLX) ב-NYU, הפועלת לקידום תביעות מעין אלה ברחבי העולם. בשיתוף פעולה עם גופים אלה ואחרים, בוחנת הקליניקה אפשרות הגשת תביעה אקלימית תקדימית בנושא.

סטודנטיות: ליה לושקוב, מעיין פרי.

2. מרחב ימי

הקליניקה הייתה בין הראשונות בישראל לפעול ולהחדיר את נושא משבר האקלים לדיון המשפטי, זאת באמצעות הגשת עתירה לביטול מסמך מדיניות למרחב הימי של ישראל. מדובר במסמך מקיף, המגבש מדיניות תכנון וניהול ארוכות טווח למרחב הימי. המסמך נותן קדימות לחיפושי גז ונפט על פני הערכים האקולוגיים. בעשותו כן, הוא מתעלם מנושא שינוי האקלים והצורך הדחוף לצמצם את השימוש בדלקים פוסיליים. לטעמנו מדובר בהתעלמות בלתי סבירה באופן קיצוני. בהתאם לכך, בשיתוף עם עמותת צלול, הוגשה השנה עתירה מנהלית בנושא. אנו ממתנים לתשובת המדינה.

3. מדיניות מזון

לצריכת המזון מן החי יש תרומה משמעותית למשבר האקלים. על רקע זה פועלת הקליניקה במישור המקומי לקידום מדיניות מזון בת קיימא.

בפרויקט מחקרי משותף עם הקליניקה לרגולציה סביבתית באוניברסיטת בר אילן, הקליניקה מנתחת באופן רציף את התמיכות הממשלתיות לתעשיות המזון מן החי. ניתוח זה מלמד כי תמיכות אלו מצויות במגמת עליה גם בענפי חקלאות בעלי השלכות סביבתיות שליליות מובהקות, כגון תעשיית בשר הבקר.

בנוסף, הקליניקה בוחנת את הדרכים באמצעותם מחילה המדינה ואוכפת רגולציה סביבתית על תעשיות המזון מן החי, תוך בחינת תיקונים אפשריים לרגולציה זו כגון יישום עקרון "המזהם משלם". בין היתר, הקליניקה ניטרה לראשונה את נתוני מרשם הפליטות לסביבה (מפלי"ס) שדווחו ע"י משקי בעלי חיים, וניתחה מידע רב שנמסר בבקשות חופש מידע, לשם הנגשתו לציבור בדו"ח.

הממצאים הנ"ל שימשו את הקליניקה בין היתר להגשת הערות לתזכיר חוק האקלים שפורסם ע"י המשרד להגנת הסביבה, שהתמקדו בהטמעת עקרונות, כלים ויעדים לצמצום פליטות גזי חממה שמקורן בתעשיות המזון מן החי; וכן בדיוני מדיניות בפורומים שונים, כגון בדיאלוג מערכות המזון שערך המשרד להגנת הסביבה לקראת פסגת המזון של האו"ם.

סטודנטים: אופיר איזנקוט ויובל ויניצקי.

4. דיווחי ESG ומשבר האקלים

במסגרת תהליך שערכה הרשות לניירות ערך (להלן: 'רני"ע') לבחינת דיווחי חברות אודות פעילותן בתחום האחריות החברתית, סביבתית וממשל תאגידי (Environmental, Social, Governance – ESG), הגישה הקליניקה נייר עמדה בו עמדה על חשיבות הגילוי הנאות והשקיפות בכל הנוגע לסיכוני ESG בעידן משבר האקלים. המסמך סקר את מאפייניהם של סיכונים מהותיים אלה בתחומי הסביבה ותעשיות המזון מן החי, וקרא לעיגון בדין של חובת הדיווח בנושא, תוך החלת סטנדרט דיווח אחיד וברור והנגשה של המידע לציבור. באפריל 2021 פרסמה רני"ע את עמדתה לפיה בשלב ראשון הדיווח יהיה וולונטרי בלבד. הקליניקה מתכוונת להמשיך לעסוק בתחום לשם קידום היעדים עליהם הצביעה בנייר העמדה.

ז. הליכים לביטול החזקתן של תרנגולות בכלובים בתעשיית הביצים

בתעשיית הביצים בישראל כעשר מיליון תרנגולות, 94% מהן מוחזקות בכלובים בלולים מיושנים שאינם עומדים בסטנדרטים בסיסיים של רווחת בעלי-חיים, תברואה וסביבה. הקליניקה פועלת רבות לאימוץ מדיניות של לולים ללא כלובים, בהתאם למגמה העולמית המובהקת. בין היתר, פעלה הקליניקה בנושא זה בוועדות הכנסת; בפגישות עם נציגי משרד החקלאות ומשרד האוצר; וערכה סיור ראשון מסוגו המשותף לנציגי מועצת הלול, לולנים וארגוני בעלי חיים. מאמצים אלה נשאו פרי והביאו את משרד החקלאות לאמץ מדיניות למעבר ללולים ללא כלובים, ואת משרד האוצר לתעדף תקצוב להקמה של לולים ללא כלובים בלבד. הקליניקה ממשיכה לפעול על מנת לוודא כי הצעדים שיינקטו בפועל יהיו בהתאם להצהרות אלה.

בה בעת הקליניקה המשיכה לעבוד על בקשה תקדימית לצו מניעה לפי חוק צער בעלי חיים, במסגרתו יתבקש ביהמ"ש לקבוע שהחזקת תרנגולות בכלובים מהווה התעללות אסורה. מדובר בשימוש תקדימי בכלי זה ביחס לפרקטיקה חקלאית, והוא כרוך בהיבטים מורכבים של מדעי התנהגות בעלי חיים, רווחת בעלי חיים, משפט משווה וכלכלה סביבתית. בכוונתנו להגיש את הבקשה בקרוב.

סטודנטים: איתמר גוברין וחן ווייט.

ח. הכרה בזכויות מהותיות לבעלי חיים ושת"פ עם הארגון Nonhuman Rights Project

מדובר בפרויקט מתמשך של שיתוף פעולה עם הארגון האמריקאי Nonhuman Rights Project (NhRP) והעומד בראשו, עו"ד סטיב וייז, הפועלים לשינוי מעמד המשפטי והמוסרי של בעלי החיים ברחבי העולם באמצעות עתירות לצווי הביאס קורפוס. הקליניקה משמשת כקבוצת המחקר של NhRP בישראל, כחלק מהתארגנות

בינלאומית, ופועלת להגשת עתירה דומה, בשיתוף פעולה עם עו"ד מיכאל ספרד. אנו מתעתדים להגיש את העתירה בסמסטר הראשון של תשפ"ב.

סטודנטים : דנה קאופמן ורועי קנטור.

ט. אכיפת ההגנה על בעלי החיים וסיוע לאקטיביסטים

1. עתירה לבג"ץ עקב אי-הכרעה ממושכת בתלונות על התעללות בדגים

העתירה הוגשה כנגד משרד החקלאות בשם "אנימלס" בעניין של ארבע תלונות שהעלו חשד להתעללות שיטתית או קיצונית בדגים שהמתינו להכרעה מזה כשנה וחצי-שנתיים. עיכוב הטיפול בתלונות משקף מגמה רחבה יותר במסגרתה נמנע משרד החקלאות מלאכוף את חוק צער בעלי חיים בתעשיית הדגים.

2. "שחיטה שחורה"

הקליניקה פנתה לשר החקלאות ולשר הבריאות בשם עמותת "תנו לחיות לחיות" בנוגע לכשל המערכתי בטיפול בתופעת ה"שחיטה השחורה" של צאן, תוך גרימת סבל מיותר לבעלי החיים, סיכון בריאות הציבור וגרימת מפגעים סביבתיים. הפנייה התבססה על מחקר שערכה הקליניקה, בין היתר על בסיס בקשות חופש מידע, בו עלה ששחיטה בלתי מפקחת של צאן עולה בהיקפה על שחיטה כדן, באופן המעיד על התפרקות הרגולטור מאחריותו למנוע את התופעה.

3. הגנה על חיות בר בגני חיות

הקליניקה מייצגת את עמותת "תנו לחיות לחיות" בעתירת חופש מידע נגד רשות הטבע והגנים, בדרישה לקבלת דו"חות ביקורת שערכה בגני חיות. זאת לאחר שחומר שנמסר בבקשות חופש מידע אחרות הצביע על שורה של ליקויים מתמשכים בטיפול בבעלי החיים במספר גני חיות.

4. קידום ההגנה על חיות בר בצה"ל

הקליניקה ייצגה את עמותת "ע.ט.ל.ף עזרה וטיפול לעטלפי פירות" בעקבות מקרה בו חייל הרג באכזריות גורת עטלפים במהלך אימון. במישור העקרוני, הקליניקה פנתה לצבא לקידום ההגנה על חיות בר ומניעת התעללות בבעלי חיים, ובמענה נמסר כי בהתאם להצעות הקליניקה יינקטו צעדים להטמעת הנושא בתדרכי האימונים. במישור הפרטני, התערבות הקליניקה הביאה לפתיחה בחקירת מצ"ח שאמנם נסגרה, אך הפרשה [סוקרה בתקשורת](#) ועוררה דיון ציבורי.

5. הגנה על אקטיביסטים

לצד ייעוץ שוטף לפעילי/ות סביבה ובעלי חיים בנושא חופש הביטוי והמחאה, הקליניקה ייצגה שלושה פעילי סביבה במשפט תעבורה, לאחר שנקנסו בגין הפרעה לתנועה במחאה סמלית בנושא משבר האקלים. טענות הקליניקה בדבר חוקיות המחאה ופגיעה בלתי סבירה בחופש הביטוי של המפגינים נדחו, אולם הקנס הופחת באופן משמעותי, מ-1,000 ש"ח ל-350 ש"ח כל אחד.

סטודנטים : סיון גמרו ושחר פנקס.

י. יחסי אדם-חיה

פרויקט זה עוסק בצורות החזקה שונות המעצבות תפיסות חברתיות ביחס לבעלי חיים, תוך קריאת תיגר על ניצול ממוסד של בעלי חיים מצד אחד, והגנה על קשר הדדי ומיטיב בין בני אדם לבעלי חיים מצד שני.

1. שימוש בסוסים לפיזור הפגנות

השימוש המשטרתי בסוסים לצורך פיזור הפגנות, גורם לפגיעה בסוסים העולה לכדי התעללות בהתאם למבחני חוק צער בעלי חיים. לאור זאת, הקליניקה עובדת על הגשת עתירה מטעם עמותת "תנו לחיות לחיות" להפסקת השימוש בסוסים לצורך פיזור הפגנות, או למצער לצמצומו.

2. הגנה על הקשר בין זקנים בדיור הציבורי המוגן לבין חיות המחמד שלהם

הקליניקה סייעה לבנות קואליציה רחבה בתחום, בשיתוף הקליניקה לניצולי שואה וא/נשים בזקנה, מומחיות בתחום ועמותות למען זקנים ובעלי חיים. בעקבות פנייה של הקליניקה לשרת העלייה והקליטה, בשם דיירים במקבץ הדיור "דיפלומט" בירושלים, הפכה השרה החלטה קודמת והורתה לאפשר את מעבר הדיירים עם בעלי החיים. מדובר בתקדים בנוגע למקבצי דיור של משרד הקליטה, שככלל אוסרים על החזקת בעלי חיים, ובהמשך לכך בכוונת הקליניקה לפעול לעיגון האפשרות להחזיק בבעלי חיים במוסדות אלה. [לסיקור תקשורתי](#).

סטודנטיות: לולה גוליק ונויה גרטי.

יא. קידום יחסי הגומלין שבין הגנת הצרכן והגנה על בעלי החיים

1. העברת כספי פיצויים בתובענה ייצוגית נגד משחטה למטרת הגנה על בעלי חיים

הקליניקה פעלה להבטיח שכספי פיצויים שנפסקו לטובת הציבור בתובענה ייצוגית שיסודה בהתעללות בבעלי חיים במשחטה, יועברו להגנת בעלי חיים בתעשיות המזון ולא ישכללו את ניצולם. מדובר במקרה הראשון בו פרסמה הקרן לפי סעיף 27א לחוק תובענות ייצוגיות קול קורא לפרויקטים בתחום זה, אלא שתחילה חולק רק שליש מהסכום. כדי לשפוך אור על החלטות הקרן והתנהלותה, הגישה הקליניקה בקשת חופש מידע, ולאחריה עתירת אי-מענה בשם שלושה גופים שהגישו בקשות בקול הקורא. בעקבות זאת נמסר מידע משמעותי שהצביע על פגמים בעבודת הקרן, תוך חיוב המשיב בהוצאות. המידע סייע להמשך הליכים שניהלו המבקשים הייצוגיים בבית המשפט, ולפרסום קול קורא חדש לחלוקת יתרת הכספים.

2. תביעה על הטעייה בסימון מזון כ"פרווה"

הקליניקה סייעה לפונה, טבעוני אשר רכש עוגה חלבית שסומנה באופן בולט כ"פרווה". הקליניקה פנתה לבית העסק בדרישה לפיצוי ולהפסקת ההטעייה. בהיעדר מענה, הפונה הגיש תביעה קטנה בסיוע הסטודנטיות אשר מלוות אותו בתהליך.

3. התנגדות להסדר פשרה הכולל חלוקת ג'אנק פוד לנזקקים

הקליניקה ייצגה את "הפורום הישראלי לתזונה בת קיימא" בהתנגדות להסדר פשרה בבקשה לאישור תובענה ייצוגית נגד מקדונלד'ס, בגין הפרת החוק למניעת עישון במקומות ציבוריים. ההתנגדות נסבה סביב רכיב בהסדר של חלוקת שוברים לנזקקים לארוחות במקדונלד'ס, בשל הפגם שבחלוקת ג'אנק פוד לאוכלוסיות מוחלשות והיעדר זיקה לתחום התובענה (לטענה השנייה היה שותף גם היועמ"ש). הקליניקה מונתה לייצוג לאחר שהפורום הגיש את התנגדותו, משהתעורר צורך בביסוס ראייתי נוסף של טענותיו. בית המשפט דחה את ההתנגדות וחייב את הפורום בהוצאות בסך 2,500 ש"ח, אך בה בעת פסל את הרכיב השנוי במחלוקת בהסדר הפשרה.

סטודנטיות: דניאלה וייס ונועה ריקון.

יב. פעילות להגנת בעלי החיים תחת משבר הקורונה

1. השתתפות בפרויקט מחקר בינלאומי על סיכונים זאווטטיים

הקליניקה השתתפה בפרויקט מחקר בינלאומי בנוגע לסיכונים זאווטטיים הנובעים משווקי בעלי חיים, שיזמה התכנית למדיניות ומשפט בעלי חיים באוניברסיטת הרווארד. דו"ח שהגישה הקליניקה יחד עם ד"ר ענת בן-יונתן (פוסט דוקטורנטית בתכנית קולר-מנמון לזכויות ורווחת בעלי חיים בפקולטה), ד"ר דפנה שיר ורטש (המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת בן גוריון) ועו"ד יותם שלמה (הקליניקה לרגולציה סביבתית באוניברסיטת בר אילן), מיפה סיכונים זאווטטיים בהיבט המקומי ודן בהמלצות לשינוי מדיניות, בין היתר בנוגע לשווקי כפרות, שחיטה לא מפוקחת של צאן, ציד וסיכונים שמקורם בתעשיות המזון מן החי.

סטודנטיות: דניאלה וייס ונועה ריקון.

2. עיון הטיפול בבעלי חיים כצורך חיוני במהלך הסגרים

בין היתר הודות למאמצי הקליניקה, הטיפול בבעלי החיים בתקופות הסגר הוכר כצורך חיוני ועוגן בחקיקה ראשית ובתקנות. הקליניקה פעלה להנגיש את המידע לציבור ופרסמה, יחד עם ארגון "נח", דף מידע מתעדכן למאכילי/ות חתולים בנוגע לזכויותיהם/ן ולהנחיות שהשתנו תדירות. הקליניקה יצגה פונים מרחבי הארץ והגישה ארבע בקשות לביטול קנסות שניתנו בעת טיפול בבעלי חיים חרף עמידה בהנחיות, מהן שתיים התקבלו.

סטודנטית: לולה גוליק.

הקליניקה לתובענות ייצוגיות

מבוא

הקליניקה החלה את פעילותה באוקטובר 2011 במרכז הבינתחומי הרצליה, ומוזה שש שנים (משנת הלימודים תשע"ו) היא פועלת בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל אביב. במהלך השנה האחרונה פעלה הקליניקה בהנחייתו האקדמית של פרופ' אלון קלמנט ובהנחיית הקלינית של עו"ד הדס הולצשטיין-תמיר, ועינב כגן שימשה כרכזת הקליניקה. בקליניקה נטלו חלק 15 סטודנטים וסטודנטיות.

הפעילות העיונית בקליניקה

כמדי שנה קיימה הקליניקה שלושה ימי הכשרה מרוכזים בשבוע שלפני תחילת שנת הלימודים. השנה, בשל מגבלות הקורונה, ימי ההכשרה נערכו בזום. בין היתר עברו הסטודנטים/יות הרצאות ושיעורים מעשיים בנושאים הבאים: מבוא לתובענות ייצוגיות, התנאים לאישור תובענה ייצוגית, פשרות בתובענות ייצוגיות, סדר דין אזרחי, מחקר משפטי ועוד. לקראת ימי ההכשרה נדרשו הסטודנטים להגיש עבודות הכנה.

במלך השנה, הקליניקה התכנסה (בזום או באופן פרונטאלי) אחת לשבוע-שבועיים להרצאות שהועברו בחלקן על ידי פרופ' קלמנט ובחלקן על ידי מרצים אורחים. בין היתר, נערכו הרצאות אורח על ידי עו"ד אלון שפירא בנושא הגשה וניהול תובענות ייצוגיות; עו"ד שושי נרי בנושא ייצוג המדינה בתובענות ייצוגיות; עו"ד אסף פינק בנושא תובענות ייצוגיות לשינוי חברתי; עו"ד הדס בקל בנושא ייצוג נתבעים בתובענות ייצוגיות; כבוד השופטת הדס עובדיה בנושא תובענות ייצוגיות מכס השיפוט; עו"ד רנן גרשט בנושא תובענות ייצוגיות בגין מחיר מופרז; עו"ד עמית מנור בנושא ניירות ערך וכבוד השופט (בדימוס) יצחק ענבר בנושא גישור בתובענות ייצוגיות. בנוסף, עברו הסטודנטים/יות שיעורי הנחיה קלינית והעבירו רפרנטים על הפרויקטים והתיקים שבאחריותם/ן בקליניקה.

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

א. עבודה בצוותים

הסטודנטים/יות בקליניקה נחלקו בשנה החולפת לחמישה צוותים. כל צוות טיפל במספר תיקים שעסקו בתובענות ייצוגיות שהוגשו בקליניקה, בבקשות להצטרף לתובענות ייצוגיות לפי סעיף 15 לחוק ובהתנגדויות להסדרי פשרה. הצוותים לקחו חלק פעיל בכתיבת חוות דעת מקיפות; בחיפושים משפטיים; בהגשת בקשות שונות לבתי המשפט; בהשתתפות בפגישות עם גורמים מהמדינה; השתתפות בישיבות חשיבה עם ארגונים ומשרדים עימם הקליניקה מקיימת שיתופי פעולה, בגישורים ובדיונים בבתי משפט (פירוט התיקים בהמשך). בנוסף, מרבית הצוותים עסקו בנושאי רוחב ומדיניות בתחום התובענות הייצוגיות. צוותים אלו ערכו בדיקות עובדתיות ומשפטיות, כתבו מכתבים, ניסחו ניירות עמדה וטיוטות להצעת חוק.

ב. מעקבי פסיקה

לאורך השנה כל אחד/ת מהסטודנטים/יות בקליניקה כתבו שני **מעקבי פסיקה**. מדי שבוע (בהתאם ללוח תורנות) בחנו הסטודנטים/יות החלטות משמעותיות שעסקו בתובענות ייצוגיות, בחרו את אחת ההחלטות וערכו סיכום של ההחלטה, תוך קיום דיון בעניין מהותי שהתעורר בה. עדכון הפסיקה פורסם באתר הקליניקה,⁶ והועבר לכלל הסטודנטים/יות. במהלך השנה, עד לאמצע חודש יולי 2021 נערכו ופורסמו 19 עדכוני פסיקה (ועתידים להתפרסם 11 עדכונים נוספים). עדכוני הפסיקה מאפשרים התנסות משמעותית לסטודנטים/יות בכתיבה, מחקר

⁶ למעקבי פסיקה המפורסמים באתר הקליניקה, ראה:

https://law.tau.ac.il/tovanot_HP/Activities_and_achievements/?tab=4

וניתוח של סוגיה משפטית. כמו כן, פרסום מעקבי הפסיקה באופן שוטף מאפשר לסטודנטים/יות, כמו גם לעורכי דין העוסקים בתחום, להכיר את הסוגיות הרלבנטיות ולהתעדכן בהלכות חדשות.

נושאי רוחב ומדיניות בהם עסקה הקליניקה

א. התנגדויות להסדרי פשרה

בהעדר הליך אדוורסרי בשלב אישור הסדר פשרה בהליך הייצוגי, הקליניקה רואה חשיבות רבה במנגנון הגשת התנגדויות להסדרי פשרה בתובענות ייצוגיות. הקליניקה עורכת מעקב שוטף אחר הסדרי פשרה המוגשים לאישור. ככל שהקליניקה – והארגון אותו היא מייצגת – סבורים כי הסדר פשרה שהוגש אינו ראוי, הוגן וסביר עבור חברי הקבוצה מיוצגת, הקליניקה מגישה התנגדות להסדר מכוח סעיף 18(ד) לחוק. עד כה, הקליניקה הגישה כ- 25 התנגדויות להסדרי פשרה וכולן השפיעו באופן משמעותי על ההסדר והביאו לתיקונו או ביטולו.

במהלך השנה, רכזת הקליניקה קיבלה את כל המודעות המפורסמות על אודות הסדרי פשרה, והעבירה את המשמעותיות שבהן לבחינה של מנהלת הקליניקה. המידע שנאסף במסגרת זו היווה בסיס לעבודת הקליניקה בכל הנוגע להגשת התנגדויות להסדרי פשרה.

ב. בלוג תוב(ע)נות ייצוגיות וכנס השקת הבלוג

במהלך השנה החולפת הקימה הקליניקה בלוג חדש שעוסק בסוגיות עדכניות בתחום התובענות הייצוגיות. מטרת הבלוג היא לעורר דיון אקדמי על סוגיות חדשות בתחום התובענות הייצוגיות והנגזרות בארץ ובעולם, בקרב הקהילה הרחבה של האקדמאים/ות, עורכים/ות הדין והשופטים/ות העוסקים/ות בתחום.

קישור לבלוג

ב-21.4.21 ערכה הקליניקה כנס להשקת הבלוג שעסק בעבודת הצוות הבין-משרדי שהקים משרד המשפטים לבחינת תיקונים בחוק. במסגרת הכנס נדונו מספר רשימות בנושא שפורסמו בבלוג. בין הרשימות שנדונו בכנס הוצגו רשימותיהם של מנחי הקליניקה וכן רשימתו של סטודנט בקליניקה. בסוף הכנס נערך פאנל שופטות שעסק בחוק תובענות ייצוגיות מנקודת מבטו של בית המשפט, בהשתתפות השופטות ענת ברון, רות רונן ואסתר שטמר. בכנס השתתפו עורכי דין פרטיים העוסקים בתובענות ייצוגיות, גורמים בכירים במדינה, שופטים ושופטות, אנשי אקדמיה וסטודנטים/יות למשפטים והוא זכה להצלחה מרובה (מעל 200 משתתפים ותגובות חיוביות מאד).

להזמנה לכנס ; להקלטות הפאנלים השונים בכנס

הקליניקה ממשיכה להעלות לבלוג רשימות על חידושים בתחום. בין הרשימות האחרונות שפורסמו : רשימה של פרופ' רונן אברהם מיום 8.7.2021, על פסק הדין בעניין זליגמן (דנ"א 4960/18 זליגמן נ' הפניקס חברה לביטוח בע"מ (נבו, 4.7.2021) ; רשימה של פרופ' עלי בוקשפן מיום 1.7.2021, על ההצעה למימון של הקרן למימון תובענות ייצוגיות באמצעות הקרן לניהול ולחלוקת כספים ; רשימה של פרופ' קלמנט וסטודנטית בקליניקה נעמה הדסי מיום 1.6.2021, על השפעת תקנות סדר הדין האזרחי החדשות על תובענות ייצוגיות ; רשימה של עו"ד אסף שילה מיום 25.5.21, המציגה ביקורת על הדרישה לעילה אישית כתנאי להגשת תובענות ייצוגיות.

ג. תביעות ל"סעד עשה"

לצד יתרונותיה של התובענה הייצוגית, עולה שאלה ביחס לעומס המוטל על המערכת המשפטית כתוצאה מריבוי הבקשות לאישור תובענות ייצוגיות שעיקרן בהפרת נורמה חוקית מסוג תקנה או תקן (תובענות ל"צו עשה"). בבקשות אלה הנזק שנגרם לחברי הקבוצה (במקרים בהם נגרם נזק) הוא אינו ממשי, ורובן מסתיימות בהסתלקות "מתוגמלת" במסגרתה המשיבה מתקנת את ההפרה לעתיד ומייצגי הקבוצה זוכים לשכ"ט וגמול. במטרה להביא לפתרון בעיה זו, הקליניקה עסקה השנה בפרויקט שמטרתו לייצר מסלול נפרד, מקוצר, לתובענות

מסוג "צו עשה" שמחד יאפשר בירור מהיר של בקשות אלה, ומאידך יחסוך את העלויות הכבדות על הצדדים ועל בתי המשפט. טיוטת הצעה לתיקון החוק ויצירתו של מסלול נפרד כאמור, נמצאת בשלבים מתקדמים. סטודנטים/יות: עדן אוחיון, יובל ארדיטי ושאל רון.

ד. הקרן לניהול ולחלוקת כספים שנפסקו כסעד

במסגרת תיקון מס' 10 לחוק תובענות ייצוגיות, נוסף לחוק סעיף 27א אשר מכוחו הוקמה הקרן לניהול ולחלוקת כספים שנפסקו כסעד. מטרתה של הקרן היא לחלק את הכספים שנפסקים לטובת הציבור בתובענות ייצוגיות. הקליניקה פועלת לאורך השנים במטרה לוודא כי הקרן אכן מממשת את ייעודה ומעבירה את הכספים המועברים אליה בהתאם לייעוד שנקבע על ידי בתי המשפט.

במהלך השנה הקליניקה נפגשה פעמיים עם הוועדה. פעם אחת עם חלק מנציגיה, ופעם נוספת עם כל חברי הוועדה. כמו כן, הקליניקה העבירה לוועדה מכתב המרכז את הבעיות שעלו בהתנהלות הקרן, הן בהעברת כספים בתקופת הקורונה ובהעדפת רשויות המדינה בחלוקת הכספים; הן בהעברת כספים לתחומים שאינם קשורים לנושא התובענה, וזאת בניגוד לפרשנות הראויה לחוק תובענות ייצוגיות; והן בפעילות השוטפת של הקרן – הקצב בו מחולקים הכספים והעדר השקיפות ביחס לפעילות הוועדה. [לכתבה שפורסמה בנושא בעיתון דה-מרקר](#).

כמו כן, הקליניקה עובדת על טיוטת הצעת חוק לשיפור התנהלות הקרן.

סטודנטים/יות: יונתן בוקשפן, נטלי שגנון ושירה סופר.

ה. פנקס התובענות הייצוגיות

חוק תובענות ייצוגיות קובע כי מנהל בתי המשפט יקים וינהל פנקס תובענות ייצוגיות, שירכז מידע על תובענות ייצוגיות שהוגשו לבתי המשפט. בהתאם לסעיף 28(א) לחוק, הפנקס וכן המסמכים שנמסרו למנהל בתי המשפט בהתאם להוראות החוק, יהיו פתוחים לעיון הציבור באתר האינטרנט של הנהלת בתי המשפט. חרף החובה המפורשת הקבועה בחוק ובתקנות, וחרף פניות חוזרות של הקליניקה בנושא זה, הפנקס עדיין לא כולל את כל המידע שאמור להיכלל בו, אופן ניהולו מעורר קשיים והוא פוגם באופן ממשי באפשרות לעשות בו שימוש יעיל.

לאחר שבשנים קודמות כתבה הקליניקה מכתבים בנושא ואף ערכה פגישה עם היועמ"ש של הנהלת בתי המשפט, ביום 12.4.21 העבירה הקליניקה, המייצגת את עמותת "הצלחה", מכתב התראה בטרם נקיטה בהליכים משפטיים. ביום 2.7.21 השיבה הנהלת בתי המשפט כי נדרשת לה שהות קצרה נוספת להשיב לפנייתנו.

סטודנטים/יות: ישראל כהן, נור אגאבריה ושלי חכם אהרון.

ו. מחקר בנושא אתיקה של עורכי דין העוסקים בתובענות ייצוגיות

כתיבת מאמר בנושא אתיקה בתובענות ייצוגיות. המחקר לכתיבת המאמר נערך על ידי מנחי הקליניקה בהמשך לפרויקט שנערך על ידי סטודנטים/יות בשנים קודמות לבניית קוד אתי ייחודי לעוסקים בתחום התובענות הייצוגיות. טיוטת המאמר מצויה בשלבים מתקדמים.

תיקים פעילים של הקליניקה

א. תובענות ייצוגיות שהוגשו על ידי הקליניקה

1. ת"צ (מחוזי י-ם) 37161-05-18 רבאח נ' ההסתדרות המדיצינית הדסה

בקשה לאישור תובענה ייצוגית שהוגשה בחודש מאי 2018 בשיתוף משרד עוה"ד גיל רון, קינן ושות', לבית המשפט המחוזי בירושלים. הבקשה הוגשה בטענה להפליה פסולה בהפרדתן בחדרי האשפוז של נשים ערביות שילדו במספר בתי חולים. מדובר בתופעה חמורה שלא פעם עלתה לדיון ציבורי וגורמים בכירים במשרד

הבראות (לרבות מנכ"ל המשרד) גינו והוקיעו אותה. על אף הפרסומים בתקשורת על התופעה, דיונים בוועדות הכנסת ומינוי ועדה על ידי משרד הבראות למיגור הגזענות, התופעה נמשכת. במהלך השנה התקיימו מספר ישיבות גישור בפני כבוד הנשיא (לשעבר) גרוניס. ביום 29.4.21 הודיעו המבקשות לבית המשפט כי בהתאם להודעת המגשר, הליך הגישור הסתיים ללא הצלחה. ביום 24.5.21 הגישו המבקשות תשובה לבקשה למשיכת מסמכים מתיק בית המשפט. ביום 13.6.21 הגישו המבקשות בקשה למתן צו למענה על שאלונים. **התיק קבוע לקדם משפט ליום 13.9.21.**

סטודנטים/יות: ישראל כהן, נור אגאבריה ושלי חכם אהרון.

2. ת"צ (מחוזי מרכז) 40693-11-16 אברוקין נ' חברת קדישא (נחש"א) פ"ת

בקשה לאישור תובענה ייצוגית שהוגשה בחודש נובמבר 2016 בשיתוף משרד עוה"ד גיל רון, קינן ושות', לבית המשפט המחוזי מרכז. הבקשה הוגשה כנגד חברת קדישא (פתח-תקווה) בטענה לקיום מדיניות מפלה בקבורה של נפטרים יוצאי מדינות חבר העמים לשעבר. **ביום 24.6.21 ניתנה החלטת בית המשפט המאשרת את התובענה כייצוגית.** בית המשפט קבע כי קבורתם של יוצאי ברית המועצות בחלקות נפרדות מיתר הנפטרים בבית העלמין מהווה הפליה. נקבע כי הקבורה הנפרדת נעשתה באופן אוטומטי, לפי ארץ הלידה, מבלי להתחקות אחר עמדתו של הנפטר או בני משפחתו בשאלת מיקום הקבורה. בית המשפט דחה את הטענה כי המטרה בחלקות הייעודיות הייתה לאפשר ליוצאי ברית המועצות להציג את תמונת הנפטר על גבי המצבות, חרף האיסור ההלכתי על כך תוך שקבע כי "ההפרדה נעשתה מתוך גישה פטרונית וסטריאוטיפית כלפי יוצאי ברית המועצות". **ביום 7.7.21 הגישו התובעים כתב תביעה מתוקן. התיק קבוע לקדם משפט ליום 25.11.21. [לכתבה שפורסמה בנושא ב"הארץ"](#).**

סטודנטים/יות: מיה פרנקל, נועה ביידץ ואייל גיל-אור.

3. הגשת תובענה ייצוגית נוספת בתחום של זכויות עובדים

במסגרת שיתוף פעולה עם הקליניקה לזכויות עובדים ועמותת "קו לעובד" ובשיתוף משרד גיל רון, קינן ושות', נמצאת הקליניקה בשלבים מתקדמים של הכנת בקשה לאישור תובענה ייצוגית בנושא של זכויות עובדים. סטודנטים/יות: יונתן בוקשפן, נטלי שגנון ושירה סופר.

ב. הליכים עקרוניים

1. דנ"מ 8626/17 עופר מנירב, רו"ח נ' רשות המיסים – מדינת ישראל

הקליניקה, המייצגת את עמותת "הצלחה", הגישה לבית המשפט העליון בקשה להצטרף להליך במעמד "ידיד בית-המשפט" לדיון הנוסף על פסק הדין בעניין מנירב שקבע כי, על פי סעיף 21 לחוק תובענות ייצוגיות, תקופת ההשבה המרבית בה ניתן לחייב רשות היא 24 חודשים. הקליניקה הגישה עמדה עקרונית המתנגדת לפרשנות זו. **ביום 11.11.20 ניתן פסק דינו של בית המשפט העליון המקבל את עמדת הקליניקה, והופך בדיון נוסף את פסק הדין הקודם שניתן בעניין מנירב.**

בהרכב מורחב של חמישה שופטים, נקבע שסעיף 21 לחוק אינו מגביל את תקופת ההשבה המרבית בתובענות ייצוגיות נגד רשויות לשנתיים בלבד. משמעות ההחלטה היא שרשות שהוגשה נגדה בקשה לאישור תובענה ייצוגית, ובחרה שלא לחדול מגביית היתר, תחויב בהשבת הכספים לחברי הקבוצה לא רק בעבור השנתיים שקדמו להגשת הבקשה לאישור – אלא גם בעבור התקופה שחלפה מרגע הגשת הבקשה לאישור ועד אישור התובענה. בית המשפט גם קבע כי פסק הדין הקודם בעניין מנירב, שצמצם את תקופת ההשבה, עודד רשויות להמשיך בגבייה בלתי חוקית, וכי ההצדקה לפגיעה גורפת בזכות ההשבה של הנפגעים אינה מוצדקת בתקופה שלאחר בקשת האישור, בה המדינה כבר מודעת לסיכון המשפטי בתובענה ובאפשרותה להגן על התקציב שלה בדרכים פוגעניות פחות. [לכתבה שפורסמה על פסק הדין בדה-מרקר.](#)

2. תובענה ייצוגית שעניינה בביטוח לילדים עם אוטיזם

במהלך השנה נבחנה האפשרות לייצג את עמותת "אלו"ט" בבקשה להצטרף לבקשה לאישור תובענה ייצוגית שהוגשה בנושא הפליה בביטוח סיעודי של ילדים ואנשים עם אוטיזם, וזאת לפי סעיף 15 לחוק. לאחר בחינה מעמיקה של התיק והנושא, לרבות התייעצות עם גורמים שונים, הוחלט שלא לבקש להצטרף להליך בשלב זה.

ג. התנגדויות להסדרי פשרה

1. ת"צ (מחוזי ת"א) 1715-02-14 עטיה נ' ידיעות אינטרנט ותקשורת דיגיטלית בע"מ

עניינו של ההליך בטענה לפיה המשיבה, המפעילה את פורטל החדשות ynet – הפרה את הוראות חוק הגנת הצרכן, בכך שפרסומיה באתר כוללים פרסומות מבלי לגלות זאת באופן הנדרש על פי החוק. הקליניקה, בשם עמותת "הצלחה", הגישה התנגדות להסדר פשרה שהוגש וטענה כי אין לאשרו. בתמצית, הקליניקה טענה כי ההסדר אינו מציע שום פיצוי לחברי הקבוצה, ובכך אינו מביא להפנמה נכונה של הנזקים שנגרמו, אינו יוצר הרתעה מפני הפרת הדין ומתעלם משורה של נזקים שנגרמו. בנוסף טענה הקליניקה כי ההצעה להסדרה עתידית בהסדר אינה עומדת בדרישות החוק ואינה מעניקה גילוי מספק וברור לכך שהידיעות מהוות "פרסומת". התנגדויות להסדר הוגשו על ידי גורמים נוספים, לרבות היועץ המשפטי לממשלה. ביום 7.10.20 הוגש דוח בודק ביחס להסדר הפשרה שהוגש.

ביום 1.12.20 הגישה הקליניקה תגובה לדוח הבודק. ביום 26.4.21 התקיים דיון בהסדר הפשרה. ביום 18.5.21 הגישה הקליניקה עמדה בנוגע להצעת המשיבה לפיצוי חברי הקבוצה. בשלב זה התיק ממתיך להחלטת בית המשפט.

סטודנטים/יות: נעמה הדסי, אסף גנסין וליאורה גופשטיין קומיסרו.

2. ת"צ (אזורי חי') 42864-07-10 יורשי המנוחה גאולה בויטלר ז"ל נ' שירותי בריאות כללית

הקליניקה ייצגה את המועצה בהתנגדות להסדר פשרה בתובענה ייצוגית הנוגעת לזכויותיהם של ניצולי השואה לפטור מתשלום דמי השתתפות עצמית בגין טיפולים ותרופות אשר נוגעים "למחלות המוכרות". לאחר שהתקבלו חלק ניכר מטענות ההתנגדות של הקליניקה הוגש הסדר מתוקן שקיבל את אישורו של בית המשפט. בהתאם לדיווחי הממונה על מימוש ההסדר, מעל ל- 17,000,000 ש"ח הושבו לחברי הקבוצה באופן פרטני.

בסיומו של ההליך, עלתה שאלה ביחס לחברי קבוצה שאינם בין החיים ולא נבדקה זכאותם לפיצוי. המבקש הגיש בקשה לבדוק גם את זכאותם להחזר והבקשה נדחתה על ידי בית הדין האזורי. על החלטה זו הוגשה בקשת רשות הערעור, והקליניקה הגישה עמדה התומכת בבקשת רשות ערעור. ביום 3.8.20 התקבל פסק דינו של בית הדין הארצי המקבל את הערעור, מאמץ את עמדת הקליניקה ומחזיר את הדיון לבית הדין האזורי.

הקליניקה, בשם המועצה, הגישה ביום 15.9.20 טיעון מפורט ביחס לבדיקת זכאותם של חברי הקבוצה שטרם פוצו והחשיבות באיתור חברי קבוצה אלו. מנגד, הצדדים הגישו בקשה לאישור הסדר פשרה ביחס ליתרת הכספים, במסגרתו ניצולי השואה, מבוסחי כללית, לא ידרשו לשלם השתתפות עצמית בגין טיפולי שיניים. הקליניקה השתתפה בישיבה שהתקיימה בנושא הפשרה בפני המשנה ליועמ"ש, עו"ד קמיניץ, והגישה התנגדות להסדר. לאחר שלושה דיונים בפני בית הדין האזורי, ולאחר שנמסרו נתונים שונים מטעם כללית, **ביום 9.3.21 ניתן פסק דין המקבל את הסדר הפשרה בשינויים מסוימים. בשלב זה הקליניקה עוקבת אחר מימוש ההסדר.**

סטודנטים/יות: עדן אוהיון, יובל ארדיטי ושאוול רון.

3. ת"צ (אזורי ת"א) Grosu Nadejda 722-12-16 נ' **מנפאוואר קר בע"מ**; ת"צ (אזורי ת"א) 37270-04-16 **נליה**

קוטניאקובה נ' דנאל אדיר יהושע בע"מ

מדובר בשני הליכים הנדונים בבית הדין האזורי בתל אביב, בבקשות לאישור שהוגשו בטענה לתשלום פדיון חופשה לעובדות סיעוד, מהגרות עבודה, במהלך תקופת העבודה מבלי שהוצאו לחופשה בפועל, ובטענה להפקדת כספים בחסר להסדר הפנסיוני. הקליניקה, המייצגת את "קו לעובד", הגישה ביום 1.2.21 התנגדות להסדר פשרה בעניין **מנפאוואר**. לאור הדמיון בין ההליכים והסדרי הפשרה שהוגשו, ביום 11.3.21 הגישה הקליניקה התנגדות נוספת להסדר הפשרה בעניין **דנאל**. בתמצית, הקליניקה טענה כי ההסדרים אינם משקפים כראוי את סיכויי התביעה. על אף שהתובענות אושרו כייצוגיות, הצדדים הסכימו על הסדרים שאינם ראויים, מרובי כשלים וערכם לחברות הקבוצה נמוך אם בכלל קיים. כמו כן, ההסדרה העתידית שנקבעה אינה מספקת, ובפועל היא מאפשרת לנתבעות לפעול תקופה ארוכה בניגוד לדין. **ביום 3.6.21 התקיים דיון מאוחד בשני ההליכים. ביום 24.6.21 הגישה הקליניקה השלמת טיעון מטעמה. ביום 11.7.21 הגישה דנאל השלמת טיעון מטעמה.**

סטודנטים/יות: נעמה הדסי, אסף גנסין וליאורה גופשטיין קומיסרו.

4. ת"מ (מחוזי מר') 18004-08-11 **בית אגמי חברה לשיווק בע"מ נ' עיריית ראשון לציון**

עניינה של התובענה בטענה כי עיריית ראל"צ חישבה שלא כדין את תשלומי הריבית בגין חובות שבפיגור (ריבית דריבית). הקליניקה, בשם המועצה, הגישה התנגדות להסדר וכן התנגדות להסדר הפשרה המתוקן שהוגש מטעם הצדדים. ביום 12.1.20 ניתנה החלטת בית המשפט המקבלת את עמדת הקליניקה ודוחה את הבקשה לאישור הסדר פשרה. בשלב זה התיק ממשיך להתנהל, ומונה מומחה שיכמת את הנזק שנגרם לחברי הקבוצה.

לאור תרומתה של המועצה שיוצגה על ידי הקליניקה לדחיית שני ההסדרים שהוגשו, והתועלת הצפויה לחברי הקבוצה, **ביום 10.1.21 הגישה הקליניקה בקשה לפסיקת הוצאות לטובתה. טרם ניתנה החלטה.**

5. ת"צ (מחוזי מר') 31695-01-17 **מרדכי מלאכי נ' חברת פרטנר תקשורת בע"מ-**

עניינה של הבקשה לאישור בטענה כנגד התניית הצטרפותם של מנויים לתכנית המיועדת לציבור החרדי ברכישת מכשיר טלפון סלולרי. הקליניקה, בשם המועצה, הגישה התנגדות להסדר הפשרה שהגישו הצדדים להליך. לטענת הקליניקה, בניגוד להוראות החוק, ועל אף שניתן לאתר ולזהות את חברי הקבוצה, הסדר הפשרה אינו מעניק להם סעד כספי אלא הטבה ששוויה חושב באופן שגוי ושאינה מהווה פיצוי ראוי לחברי הקבוצה. בעקבות התנגדות הקליניקה ולאחר שנערך דיון בבית המשפט, הוגשו נתונים נוספים מטעם המשיבה. הקליניקה הגישה עמדה מפורטת ביחס לנתונים שהוגשו וטענה כי בהתאם לנתונים, ההטבה שהוצעה נמוכה באופן משמעותי מכפי שהוצגה בהסדר וכי חלק משמעותי מחברי הקבוצה לא עתידים לקבל כל פיצוי. לאור טענות המועצה, הגישו הצדדים הסדר פשרה מתוקן המבטל את ההטבה ותחת זאת מעניק לחברי הקבוצה פיצוי כספי על דרך זיכוי החשבונית החודשית. **ביום 7.1.21 הגישה הקליניקה, בשם המועצה, תגובתה להסדר הפשרה המתוקן. ביום 16.5.21 ניתן פסק דין המאשר את הסדר הפשרה המתוקן ומורה על תשלום 40,000 ש"ח הוצאות לטובת המועצה נוכח תרומתה לחברי הקבוצה.**

סטודנטים/יות: מיה פרנקל, נועה ביידץ ואייל גיל-אור.

6. ת"צ (מחוזי מר') 17402-10-16 **הירשנזון נ' קורל-תל בע"מ**

עניינה של ההליך בבקשה לאישור תובענה ייצוגית שהוגשה בטענה לקיום מונופול מצד המשיבה בתחום לוחות מכירת רכבי יד שניה בישראל, וניצול לרעה של מעמדה המונופוליסטי בגביית מחיר גבוה מהראוי, בלתי הוגן, תוך הפרת דיני התחרות. הקליניקה, המייצגת את עמותת "נציגי הציבור", הגישה התנגדות להסדר הפשרה שהוגש על ידי הצדדים להליך. בודק שמונה לבחון את סבירות ההסדר, קיבל את כל טענות הקליניקה, וקבע כי ההסדר אינו ראוי. **ביום 9.11.20 התקיים דיון באשר לדוח הבדק וניתנה החלטה המורה לצדדים להודיע האם**

הם מבקשים למצות את הליך הגישור או לנהל את התיק. הצדדים הודיעו כי הם חוזרים למו"מ ולאחרונה הגישו הסדר פשרה מתוקן. **ביום 20.6.21 ניתנה החלטה המורה על פרסום הסדר הפשרה המתוקן להתנגדויות.** סטודנטים/יות: ישראל כהן, נור אגבאריה ושלי חכם אהרון.

7. ת"צ (מחוזי מרכז) 17305-04-10 **יצחקי נ' מגדל ואח'**
עניינו של ההליך בטענת התובעים המייצגים כי חברות הביטוח הנתבעות בהליך, המשיכו לגבות דמי ביטוח לאחר המועד בו בוטל הכיסוי הביטוחי. ביום 19.2.17 הגישה הקליניקה, בשם המועצה, התנגדות לאישור הסדר הפשרה בתיק. בחודש מאי 2017 הוגשו תגובות הצדדים לעמדת המועצה. בחודש יוני 2017 מונה בודק בהליך. במהלך השנתיים האחרונות הוגשו חוות דעת של הבודק ביחס למשיבות. **בשלב זה התיק ממתין לעמדות הצדדים והיועמ"ש ביחס לחוות דעת הבודק.**

ד. מעקב אחר מימוש הסדרי פשרה בהם הוגשה התנגדות מטעם הקליניקה

1. ת"צ (מחוזי ת"א) 6658-12-15 **פולר נ' ש.שלמה החזקות בע"מ**
בקשה לאישור תובענה ייצוגיות שהוגשה בטענה כי לקוחות שירותי הליסינג התפעולי של המשיבות חויבו בגין פוליסה לביטוח רכב חובה, ביתר שלא כדין. ביום 7.5.18 הגישה הקליניקה, בשם המועצה, התנגדות להסדר הפשרה שהגישו הצדדים. בעקבות התנגדות המועצה וחוות דעת הבודקת שמונתה, הוגש הסדר פשרה מתוקן במסגרתו שופרה באופן משמעותי היכולת לממש את ההסדר ולפקח על יישומו.
ביום 25.5.20 ניתן פסק דין המאשר את ההסדר המתוקן ומורה על הוצאות בגובה 75,000 ש"ח לטובת המועצה נוכח תרומתה להסדר. **בשלב זה הקליניקה עוקבת אחר מימוש ההסדר.**
סטודנטים/יות: עדן אוחיון, יובל ארדיטי ושאול רון.

קליניקת הכנסת

מבוא

שנת הלימודים תשפ"א הייתה השנה הראשונה לפעילותה של קליניקת הכנסת בפקולטה. מנחה הקליניקה הוא חבר הכנסת לשעבר ד"ר דב חנין והשתתפו בה 16 סטודנטיות וסטודנטים.

הביקוש לקליניקה היה גדול מאוד. מהלך הבחירה של הסטודנטים היה, לפיכך, מאתגר וכלל ראיונות אישיים עם המועמדים/ות שעברו את המיון הראשוני. בבחירת הסטודנטים הושם דגש על יצירת קבוצה מגוונת של סטודנטים. תמונה דומה של ביקוש גבוה לקליניקה נצפתה, אגב, גם לקראת שנת הלימודים הנוכחית.

לימודי הקליניקה מתחלקים לשני ערוצים: בערוץ העיוני מתקיים שיעור שבועי העוסק בניתוח של מהלכי הפעולה בכנסת. בערוץ המעשי הסטודנטים משובצים להתמחויות מעשיות בשלכות של חברי וחברות כנסת שונים.

הפעילות העיונית בקליניקה

השיעורים העיוניים התקיימו רוב השנה במפגשי זום שבועיים (רק לקראת סוף השנה חזרנו להיפגש בקמפוס), והוקדשו בעיקרם לניתוח של מגוון גדול של תהליכי עבודה בכנסת. עסקנו בכלים הפרלמנטריים השונים העומדים לרשות חברת/ה הכנסת, ניתחנו את עבודת וועדות הכנסת לסוגיהן השונים (ועדות סטטוטוריות, ועדות משותפות, ועדות משנה, ועדות חקירה פרלמנטריות), וניתחנו מהלכי חקיקה שונים – הן מהזווית של קידום חקיקה והן מהזווית של בלימת חקיקה.

כמו כן, עסקנו בבחינה ביקורתית של התרחשויות אקטואליות בכנסת, תוך ניסיון להבין לעומק את הרציונל הפרלמנטרי שביסוד מהלכים שונים שננקטו.

הפעילות המעשית בקליניקה – התמחות בכנסת

עבודת הקליניקה החלה עוד לפני תחילת שנת הלימודים במפגשים מרוכזים שעשינו להכרת תקנון הכנסת ולהבנה בסיסית של מתכונת הפעולה בה. מטרת ההכנה הייתה להבטיח שהסטודנטים שלנו יגיעו לכנסת עם רמה בסיסית של ידע באופן שיקל על בחירתם/ן ע"י הח"כים ויסייע בהשתלבותם/ן בלשכות השונות.

הקליניקה שלנו איננה היחידה המציעה התמחויות בכנסת. קדמו לנו לא מעט תוכניות התמחות אחרות. כל מערך ההתמחויות האקדמיות בכנסת מנוהל ע"י מרכז המחקר והמידע של הכנסת והיצע המתמחים הוא, לעיתים, גדול יותר מהביקוש להתמחויות בקרב ח"כים. למרות האמור לעיל הצלחנו מייד בתחילת השנה להשלים את השתבצות כל הסטודנטים שלנו אצל חברי/ות כנסת.

הסטודנטים שלנו התמחו אצל ח"כים ממגוון מפלגות – מהציונות הדתית ועד הרשימה המשותפת, ח"כים הן מהקואליציה והן מהאופוזיציה, בכנסת ה-23 וכן בכנסת ה-24.

ההתמחויות המעשיות בכנסת הופסקו עם יציאת הכנסת לפגרת הבחירות (ועל כך ראו להלן) וחודשו אחרי השבעת הכנסת ה-24. במהלך הפגרה, עברו הסטודנטים התמחות ווירטואלית (ראו להלן). עם חזרתם של הסטודנטים להתמחות מעשית בכנסת, הם הונחו לבחון עם חברי וחברות הכנסת אצלם/ן הם מתמחים, אפשרויות של קידום בפועל של הצעות החוק שהם הכינו במסגרת ההתמחות הווירטואלית.

פיזור הכנסת ותוכנית ההתמחות הווירטואלית

ב-23.12.2020 התפזרה הכנסת ה-23 בשל אי העברת תקציב המדינה במועד הנקוב בחוק והבחירות לכנסת ה-24 הוקדמו ליום 2.3.2021. מבחינתנו, משמעות פיזור הכנסת הייתה יציאת הכנסת לפגרה תוך הפסקת הפעולה הפרלמנטרית הסדירה. הכנסת אף עצרה, במצב זה, את כלל ההתמחויות המעשיות בה, ובכלל זה ההתמחויות של הסטודנטים שלנו.

אנחנו נערכנו מראש לתרחיש הזה ועם יציאת הכנסת לפגרה החלטנו מהלך של "התמחות וירטואלית" של הסטודנטים. ההתמחות הווירטואלית נועדה לדמות מצב של התמחות מעשית בכנסת, כאשר הסטודנטים מקבלים משימות מ"חבר כנסת" ונדרשים להציע לו מהלכים פרלמנטריים רלבנטיים.

בפועל, הסטודנטים התחלקו לצוותים וקיבלו מאיתנו משימות לביצוע שבמרכזן הכנת תיקי חקיקה פרטית בתחומים שונים. בניסיון ליצור סימולציה של אופן העבודה בלשכה פרלמנטרית, כל אחד מהצוותים קיבל משימה לקדם שינויי חקיקה בתחום מוגדר יחד עם תיקייה של חומרים מקצועיים רלבנטיים כביסוס לאותם שינויים. בנוסף, כל צוות קושר עם אנשי מקצוע רלבנטיים במשרדי הממשלה השונים, באקדמיה ובארגוני החברה האזרחית, כדי לקבל מהם הכוונות ותובנות נוספות.

לאורך תקופת ההתמחות הווירטואלית ליווינו את צוותי הסטודנטים בהנחיה צמודה. בסוף תקופת ההתמחות הווירטואלית, הגישו הצוותים תיקים של הצעות חקיקה פרטיות בנושאים השונים. תיקי החקיקה הפרטית כללו ריכוז של הצעות חוק קיימות (ממשלתיות ופרטיות) שלא אושרו (פירוט ההצעות הללו לא נכלל בדיווח זה) וכן הצעות חוק חדשות ומשודרגות (כאלה שמשפרות הצעות קודמות) בנושאים הנ"ל.

הצעות חוק חדשות ומשודרגות שהוכנו במסגרת ההתמחות הווירטואלית

1. הצעות חוק בנושא תחבורה

הסטודנטים קיבלו משימות של קידום (1) תחבורה ציבורית; (2) אופניים והליכתיות; (3) מהפכת נגישות - עבודה ולימודים מרחוק.

הצעות החוק החדשות והמשודרגות שהכין הצוות:

הצעת חוק לתיקון פקודת התעבורה (תדירות הפעלת קווי שירות), התשפ"א-2021; הצעת חוק התכנון והבנייה (תיקון – תסקיר תחבורה ציבורית), התשפ"א-2021; הצעת חוק לתיקון פקודת התעבורה (עידוד תחבורה ציבורית), התשפ"א-2021; הצעת חוק הגעה ירוקה לעבודה, התשפ"א-2021; הצעת חוק לעידוד תחבורת אופניים (שילוב אופניים בתחבורה ציבורית), התשפ"א-2021; הצעת חוק לעידוד נייחות מקיימת (תמריצים כלכליים), התשפ"א-2021; הצעת חוק לעידוד תחבורת אופניים (הוראות תכנון ובנייה), התשפ"א-2021; הצעת חוק לימודי בטיחות בדרכים בבתי ספר, התשפ"א-2021; הצעת חוק לתיקון פקודת התעבורה (הסדרת רכיבת אופניים בדרכים עירוניות ובין-עירוניות), התשפ"א-2021; הצעת חוק לתיקון פקודת התעבורה (הקמת מאגר לרישום אופניים), התשפ"א-2021; הצעת חוק לתיקון פקודת התעבורה (בטיחות הולכי רגל בקרבת בתי ספר ובתי אבות), התשפ"א-2021; הצעת חוק: חוזה עבודה לעובדי חברות פרטיות, ציבוריות, וממשלתיות (הסדרי עבודה מרחוק), התשפ"א-2021; הצעת חוק: מתן שירותים חיוניים מרחוק, התשפ"א-2021; הצעת חוק לתיקון פקודת התעבורה (תכנית לאומית למתן עדיפויות דרך), התשפ"א-2021; הצעת חוק לתיקון פקודת התעבורה (עלות אגרת רישוי), התשפ"א-2021; הצעת חוק לתיקון פקודת התעבורה (שיפורי שירותי התחבורה הציבורית בפריפריה), התשפ"א-2021; הצעת חוק לתיקון פקודת התעבורה (תכנית לאומית לפריסת קווי מוניות שירות), התשפ"א-2021; הצעת חוק לתיקון פקודת התעבורה (קווי שירות לפי דרישה), התשפ"א-2021; הצעת חוק אוטובוסים חשמליים, התשפ"א-2021; הצעת חוק לשיפור תנאי ההליכה במרחב הציבורי, התשפ"א-2021;

הצעת חוק לתיקון פקודת העיריות (שימוש מקיים בשטח העירייה), התשפ"א-2021; הצעת חוק אוויר נקי (תיקון – מניעת זיהום אוויר ע"י כלי שיט), התשפ"א-2021; הצעת חוק: הרשויות המקומיות (הקמת מרכזי עבודה ולמידה מרחוק), התשפ"א-2021; הצעת חוק: תגמול חברות פרטיות וציבוריות במדיניות העסקה מרחוק, התשפ"א-2021; הצעת חוק: תיקון חוק המועצה להשכלה גבוהה, התשפ"א-2021; הצעת חוק: תיקון חוק התקשורת (בזק ושידורים), התשפ"א-2021; הצעת חוק: חינוך בבתי הספר לעבודה ולמידה מרחוק, ולשימוש באמצעים מקוונים, התשפ"א-2021.

סטודנטים: נועה גולן, ירדן חפר ועומר פייגל.

2. הצעות חוק בנושא חקלאות ותזונה

הסטודנטיות קיבלו משימות לקדם (1) חקלאות מקיימת; (2) תזונה בריאה ומקיימת.

הצעות החוק החדשות והמשודרגות שהכין הצוות:

הצעת חוק ביטוח בריאות ממלכתי (תיקון – חובת דיווח חשש לאי ביטחון תזונתי), התשפ"א – 2021; הצעת חוק הגנה על בריאות הציבור (מזון) (תיקון – חובת סימון ירוק ואזהרה ממזונות מזיקים), התשפ"א – 2021; הצעת חוק חינוך ממלכתי (תיקון – תכנית השלמה: תזונה בריאה נכונה ובת קיימא), התשפ"א – 2021; הצעת חוק עידוד תרומות מזון (תיקון – תמריץ כלכלי ואיסור תרומת מזון מזיק), התשפ"א – 2021; הצעת חוק פיקוח על מחירים, שיווק וסבסוד של סל מזון בריא, התשפ"א – 2021; הצעת חוק 1,000 ימים ראשונים, התשפ"א – 2021; הצעת חוק איסור מכירת מזון מזיק בקרבת בתי ספר וגנים, התשפ"א – 2021; הצעת חוק ארוחה קבועה לאוכלוסייה המרותקת לביתה, התשפ"א – 2021; הצעת חוק איסור הגשת מזון מזיק בגופים גדולים, התשפ"א – 2021; הצעת חוק לעידוד השקעות הון בחקלאות (תיקון – חקלאות מקיימת), התשפ"א – 2021; הצעת חוק שמירת הניקיון (תיקון – אחריות בדבר הבערת פסולת או שינוע אסור), התשפ"א – 2021; הצעת חוק לעידוד דור המשך בענף החקלאות, התשפ"א – 2021; הצעת חוק להסדרת פסולת בחקלאות (אחריות יצרן מורחבת), התשפ"א – 2021; הצעת חוק גידול והחזקת תרנגולות מטילות בתנאים נאותים, התשפ"א – 2021; הצעת חוק עידוד חקלאות צמחית, התשפ"א-2021.

סטודנטיות: תמר קונדה ודנה זלמנוב.

3. הצעות חוק בנושא תכנון ועירוניות

הסטודנטים קיבלו משימות לקדם חקיקה בנושא (1) תכנון ירוק; (2) שלטון מקומי (מזווית הכנסת, כולל מנגנונים אזוריים).

הצעות החוק החדשות והמשודרגות שהכין הצוות:

הצעת חוק פקודת העיריות [נוסח חדש] (תיקון – רובע עירוני), התשפ"א-2021; הצעת חוק חובת המכרזים (תיקון – העדפת טובין מקומי ובעל תו תקן ירוק), התשפ"א-2021; הצעת חוק הרשויות המקומיות (אופוזיציה), התשפ"א-2021; הצעת חוק הרשויות המקומיות (זכויות וחובות של חברי מועצה והעצמאות), התשפ"א-2021; הצעת חוק הרשויות המקומיות (גילוי מידע), התשפ"א-2021; הצעת חוק התכנון והבנייה (תיקון – חובת התקנת מערכות סולריות בבנייני מגורים לאספקת מים חמים), התשפ"א-2021; הצעת חוק איסוף סוללות משומשות, התשפ"א-2021; הצעת חוק לתיקון פקודת העיריות (חלוקת הכנסות ממתחם הגורם למפגעים סביבתיים בין רשויות מקומיות), התשפ"א-2021; הצעת חוק התכנון והבנייה (תיקון – בניית דירות קטנות), התשפ"א-2021; הצעת חוק ערים חכמות (הוראת שעה), התשפ"א-2021; הצעת חוק פקודת העיריות (תיקון – חוקי עזר סביבתיים), התשפ"א-2021; הצעת חוק קידום הקיימות בשלטון המקומי (תיקוני חקיקה), התשפ"א-2021;

הצעת חוק רשויות מקומיות בסיכון, התשפ"א-2021; הצעת חוק עידוד פתרונות אזוריים לטיפול מקיים בפסולת אורגנית, התשפ"א-2021; הצעת חוק צמצום שימוש בפלסטיק, התשפ"א-2021; הצעת חוק מס פסולת לפי כמות, התשפ"א-2021; הצעת חוק לעידוד בנייה מאופסת אנרגטית, התשפ"א-2021; הצעת חוק פקודת העיריות (תיקון – חובת העירייה לשמור על אתרי טבע עירוניים), התשפ"א-2021.

סטודנטים: טארק נסאר ויעל אגמון נכת.

4. הצעות חוק בנושא מנגנונים כלכליים

הסטודנטים קיבלו משימות לקדם (1) מיסוי ירוק; (2) שינוי מערכות ההשקעות לכיוון מקיים יותר.

הצעות החוק החדשות והמשודרגות שהכין הצוות:

הצעת חוק החברות הממשלתיות (תיקון – חובת דיווח סביבתי), התשפ"א-2021; הצעת חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תיקון-חשיפת מדיניות סביבתית), התשפ"א-2021; הצעת חוק ניירות ערך (תיקון – חובת דיווח על תמיכות סביבתיות), התשפ"א-2021; הצעת חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (זיכוי בגין תרומה לפרויקטים סביבתיים), התשפ"א-2021; הצעת חוק אחריות סביבתית (חובת דיווח), התשפ"א-2021; הצעת חוק מס פחמן, התשפ"א-2021; הצעת חוק ניירות ערך (תיקון – חובת גילוי בדוחות הכספיים של חברות ציבוריות אודות סיכונים סביבתיים), התשפ"א – 2021; הצעת חוק ניירות ערך (תיקון – חובת גילוי בדוחות הכספיים של חברות ציבוריות אודות תביעות הנוגעות למפגעים סביבתיים), התשפ"א – 2021; הצעת חוק אשראי הוגן (תיקון – קביעת תנאי מימון ותנאי מתן אשראי תוך התחשבות בדוח אחריות סביבתית), התשפ"א – 2021; הצעת חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תיקון – שיקולי השקעה הנוגעים להיבטים סביבתיים ולסיכונים מתפתחים), התשפ"א-2021; הצעת חוק החברות (תיקון- התחשבות בשיקולים לא עסקיים), התשפ"א-2021; הצעת חוק האפוטרופוס הכללי (תיקון – שיקולי השקעה סביבתיים), התשפ"א-2021.

סטודנטים: אור ברק ונאדין וותד.

5. הצעות חוק בנושא תעסוקה ירוקה

הסטודנטיות קיבלו משימות לקדם (1) יצירת מקומות עבודה; (2) מעבר צודק בתחום התעסוקה.

הצעות החוק החדשות והמשודרגות שהכין הצוות:

הצעת חוק השכלה גבוהה חינם, התשפ"א-2021; חוק שירות התחבורה הציבורית (מגזר חיוני), התשפ"א – 2021; הצעת חוק זכויות נהגי תחבורה ציבורית, התשפ"א – 2021; הצעת חוק עסקאות גופים ציבוריים (תיקון – שימור עובדים וזכויותיהם – תנאי לעסקה עם גוף ציבורי), התשפ"א – 2021; הצעת חוק חינוך ממלכתי (תיקון – חובת לימודי סביבה ואקלים, מגדר ומיניות, סובלנות ותקשורת לא-אלימה) התשפ"א-2021; הצעת חוק לימוד חובה (תיקון – הגבלת מספר התלמידים בכיתות הגן ובתי הספר), התשפ"א – 2021; הצעת חוק זכויות התלמיד (תיקון – איסור הפליה בשל זהות לאומית או מעמד משפטי), התשפ"א – 2021; הצעת חוק חינוך ממלכתי (תיקון – חינוך ממלכתי דו-לשוני), התשפ"א – 2021; הצעת חוק לעידוד לימודים גבוהים והכשרות מקצועיות בתחומי הביטחון האקלימי, התשפ"א – 2021; הצעת חוק לקביעת יום ראשון כיום מנוחה במקום יום שישי, התשפ"א – 2021; הצעת חוק חוזה העבודה (הסדרי עבודה מרחוק), התשפ"א-2021; הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון – הכשרות ירוקות), התשפ"א-2021; הצעת חוק זכויות הסטודנט (תיקון – התאמות לבעלי מוגבלויות), התשפ"א – 2021; הצעת חוק הבטחת פיצויי פיטורים בתעשיות כתומות בשל מעבר צודק (לתעשייה ירוקה), התשפ"א – 2021; הצעת חוק הודעה לעובד ולמועמד לעבודה (תנאי עבודה והליכי מיון וקבלה לעבודה) (תיקון – הגברת השקיפות בעניין כניסה לתעשייה כתומה והפרשות לפנסיה), התשפ"א-2021; הצעת חוק השוואת תנאי שכר

לקבוצות שאסור להפלותן (תיקוני חקיקה), התשפ"א-2021; הצעת חוק הפנסיה (מועד תחילת הביטוח הפנסיוני), התשפ"א-2021; הצעת חוק לפיקוח על הפרשות לפנסיה, התשפ"א-2021; הצעת חוק פטור ממס לגמלאים על תשלומי פנסיה (תיקוני חקיקה), התשפ"א-2021.

סטודנטיות: שיר זוהר ותהילה שרעבי.

6. הצעות חוק בנושא אנרגיה

הסטודנטים קיבלו משימות לקדם (1) אנרגיות מתחדשות; (2) חסכון באנרגיה; (3) בלימת יוזמות מסוכנות מבחינה סביבתית.

הצעות החוק החדשות והמשודרגות שהכין הצוות:

הצעת חוק התכנון והבנייה (תיקון – חובת הקמת מערכת סולארית לייצור חשמל במבנים), התשפ"א-2021; הצעת חוק רשות מקרקעי ישראל (תיקון – שימוש בקרקע חקלאית לייצור אנרגיה מתחדשת), התשפ"א-2018; הצעת חוק: חוק התכנון והבנייה (תיקון מס' 102) (צמצום מערכות התקנת מערכות גפ"מ עד ביטולן), התשפ"א - 2021; הצעת חוק לעידוד בנייה מאופסת אנרגטית, התשפ"א-2021; הצעת חוק המידע האנרגטי, התשפ"א-2021; הצעת חוק מניעת זיהומי סביבה הנגרמים ע"י דלקים פוסיליים, התשפ"א-2021; הצעת חוק: חוק משק החשמל (תיקון מס' 17 - איסור על בניית תחנות כוח המשתמשות בדלקים פוסיליים), התשפ"א - 2021; הצעת חוק: חוק החברות הממשלתיות (תיקון מס' 24 - דרישה לאישור הממשלה בדבר שינוע דלקים ושמנים פוסיליים והקמת תשתיות ע"י חברה ממשלתית), התשפ"א - 2021; הצעת חוק הלוואות להקמת מערכות סולאריות לייצור חשמל במבני ציבור, התשפ"א-2021; הצעת חוק התכנון והבנייה (תיקון – הסרת חסמים לקידום ייצור חשמל מאנרגיות מתחדשות), התשפ"א-2021; הצעת חוק התכנון והבנייה (תיקון – חובת הקמת מערכת סולארית לייצור חשמל במבני ציבור), התשפ"א-2021; הצעת חוק מועצת האקלים, התשפ"א-2021; הצעת חוק תאגיד אנרגיה מקומי, התשפ"א-2021; הצעת חוק הקרינה הבלתי מייננת (תיקון – פטור למיתקן פוטו וולטאי ולמיתקן אגירה לשימוש ביתי), התשפ"א-2021.

סטודנטים: עמר לוין, רז דגני ודור בית הלחמי.

7. הצעות חוק בנושא מערכות טבעיות

הסטודנטים קיבלו משימות לקדם (1) טבע בעיר (2) הגנת טבע בכלל.

הצעות החוק החדשות והמשודרגות שהכין הצוות:

הצעת חוק שימור וטיפוח העצים במרחב העירוני (תיקוני חקיקה), התשפ"א-2021; הצעת חוק הגנת מסדרונות אקולוגיים במרחב החקלאי, התשפ"א-2021; הצעת חוק הרשות למניעת זיהום נפט, התשפ"א-2021; הצעת חוק קידום האיכות האקלימית של המרחב העירוני באמצעות תמרוץ חיובי ליצירת ותחזוקת ריאות ירוקות על גגות, התשפ"א-2021 ("גגות ירוקים").

סטודנטים: ברק אברבנאל ויונה תור.